

**გუბაჯ სანიკიკე
ლეკან სანიკიკე**

უბის ისტორია

2

ქართული ქრონოგრაფია

(ენიუენელოვან თარიღთა ნუსხა)

**გამომცემლობა „საუბობლო“
თბილისი – 1992 წელი**

63.3(21)

ს263

**მხატვარი
სიმონ ჭითრელი**

ძვ. წ. XVII-XV სს. დასავლეთ საქართველოს, ანუ კოლხეთის „პირველი აღზევება“, ლეგენდარული აიუტის მეფობა (პარალელურად, დასავლეთით, წინაბერძნულ სამყაროში „მინოსის ხანა“), ოქროს საწმისისა და „არგონავტიკის“ ხანა.

ძვ. წ. XIII-VIII სს. მესხთა სახელმწიფო დიაუხი (მემდგომში ტაო).

ძვ. წ. VIII-VI სს. სახელმწიფო კოლხა -- კოლხეთის „მეორე აღზევება“.

ძვ. წ. VII-VI სს. სპერი, სასპერთა, ანუ იბერთა სახელმწიფო.

ძვ. წ. VII ს. ბერძნული კოლონიზაცია შავი ზღვის სამხრეთ და აღმოსავლეთ სანაპიროებზე; ქალაქების სინოპის, ტრაპეზუნტის, კერასუნტის, ფახისის, დიოსკურიის დაარსება.

ძვ. წ. VI ს. ქართლის, ანუ იბერიის სახელმწიფოს ჩამოყალიბება.

ძვ. წ. VI ს. ეგრისის, ანუ კოლხეთის სახელმწიფოს ჩამოყალიბება კოლხეთის „მესამე აღზევება“.

ძვ. წ. IV სანშპ. 30-იანი წლები - პონტოდან, „საბერძნეთიდან“ ჯარით იჭრება „ბერძენი“ ხარდალი, აზო, ჰელაგს მამასახლისი სამარას და თავს აცხადებს იბერია-ქართლის მეფედ.

ძვ. წ. IV სანშპ. 10-იანი წლები - „უცხოელი აზონის“ ბატონობას ამხობს სამარა მამასახლისის აწ დაუაუკაცებელი ძმისწული, ფარნავაზი, და თვითონ ჯდება ფარნავაზი იბერია-ქართლის მეფედ. აქედანვე იწყება ქართულ „ფარნავაზიანთა დინასტიის“ ზეობის ხანა საქართველოს ისტორიაში.

ძვ. წ. IV-III სანშპ. 10-იანი წლები მიჯნა მეფობა ფარნავაზისა. საქართველოს პირველი გაერთიანება. აღმინისტრაციული რეფორმა -- ქვეყნის დაყოფა საერისთავოებად. კულტურული რეფორმა -- „მწიგნობრობა ქართული“.

ძვ. წ. III სანშპ. შუა წლები -- მეფობა საურმაგ I-ისა.

ძვ. წ. III სტშპ. ბოლო წლები - მეფობა მირიან I-ისა.

ძვ. წ. III სტშპ. ბოლო - ღერძუკთა და ჭრთაღელთა შემოსევა კახეთს, და მათი განადგურება მირიან I-ის წინამძღოლობით.

ძვ. წ. II სტშპ. I ნახ. - მეფობა ფარნაჯომისა.

ძვ. წ. II სტშპ. მეორე ნახ. - მეფობა არსოკ I-ისა.

ძვ. წ. I სტშპ. პირველი ნახ. - მეფობა არტაგისა.

ძვ. წ. I სტშპ. 90-ანი წლები - კოლხეთს იპყრობს პონტოს მეფე მითრიდატე VI ეპატორი.

ძვ. წ. 66 წ. რომაელები, გნეუს პომპეუსის სარდლობით, ანადგურებენ პონტოს და სომხეთს.

ძვ. წ. 65 წ. პომპეუსი რომაული ლეგიონებით იჭრება ქართლში, იპყრობს არმანციხეს და იწყებს მტკვრის გადალახვას მცხეთაში შესაჭრელად. იბერიის მეფე არტაგმა ჯერ დიპლომატიური ხერხებით სცადა დიდი დასავლეთული მტრების შეკავება, მერე იარაღსაც მიმართა, მაგრამ მძიმე ბრძოლები მარცხით გაუთავდა და ბოლოს, პომპეუსს მდიდარი ძღვენი (ოქროს ტახტი, ოქროს სარეცელი, ოქროს მაგიდა) და მძევლებად თავისი ვაჟები მისცა. სამაგიეროდ პომპეუსმა იბერია-ქართლი „რომაელი ხალხის მოკავშირედ და მეგობრად“ გამოაცხადა. ამის შემდეგ, იმავე წელს, პომპეუსი იპყრობს კოლხეთს.

ძვ. წ. I სტშპ. შუა წლები -- მეფობა ფარნავაზ II-ისა.

ძვ. წ. I სტშპ. მეორე ნახ. - მეფობა მირიან II-ისა.

ძვ. წ. I სტშპ. ბოლო -- მეფობა არსოკ II-ისა.

ახ. წ. I სტშპ. პირველი ნახ. - მეფობა მირდატ I-ისა (ადერკი).

33 წ. ქრისტეს კვართის ჩამოსვენება მცხეთას, ელიოზ მცხეთელისა და ღონგინოზ კარსნელის მიერ.

I სტშპ. 30-70-იანი წლები -- მეფობა ფარსმან I-ისა.

35 წ. - ფარსმან I-მა სომხეთის ტახტზე დასვა თავისი ძმა მირდატი.

36 წ. - ფარსმან I-მა სომხეთს გაგზავნა თავისი ძე, რადამისტი, რომელმაც მირდატი ჩამოაგდო და თვითონ დაიჭირა სომხეთის ტახტი.

38 წ. სომხეთში, რომაელების წაქეზებით, აჯანყება მოხდა. აჯანყებულებმა რადამისტი ქართველის მეფობა დაამხეს.

I სპშპ. 70-80-იანი წლები მეფობა მირდატ II-ისა ქართლში.

75 წ. - რომის იმპერატორმა ვესპასიანემ და მისმა შვილებმა, ტიტუსმა და დომიციანემ, მეფე მირდატ II-ს მცხეთაში ქვის კედელი გაუმაგრეს.

II სპშპ. პირველი ნახევარი - მეფობა ფარსმან II ქველისა, ქართლში.

114 წ. ქართული ჯარი მონაწილეობს რომის იმპერატორ ტრაიანეს აღმოსავლურ ლაშქრობაში, პართიის წინააღმდეგ. ქართველები თავისი სიმამაცით განაცვიფრებენ რომაელებსაც და პართიელებსაც.

140 წ. (დაახლ.) - რომის იმპერატორის, ანტონინუს პიუსის მიწვევით, რომს ეწვია ქართლის მეფე ფარსმან II ქველი, ოჯახით და ამალით. რომი იხიბლება ქართველი მეფისა და მისი მხლებლების ცხენოსნური ჯირითით. იმპერატორის ბრძანებით, მარხის ველზე აღიმართება მოჯირითე ქართველი ხელმწიფის ქანდაკება.

II სპშპ. შუა წლები - მეფობა ბაკურისა ეგრის-ლაზეთში.

II სპშპ. შუა წლები - მეფობა მირდატ III-ისა ქართლში.

II სპშპ. ბოლო წლები - მეფობა ქსევეარნუგისა ქართლში.

III სპშპ. დასაწყისი - მეფობა ადამისა (დადამ) ქართლში.

III სპშპ. პირველი ნახ. - მეფობა ფარსმან III-ისა ქართლში.

III სპშპ. შუა წლები - მეფობა ამაზასპისა ქართლში.

III სპშპ. 70-ანი წლები - მეფობა რევ I მართლისა ქართლში.

III სპშპ. 80-ანი წლები - მეფობა ვაჩესი ქართლში.

III სპშპ. 90-ანი წლები - მეფობა ბაკურ I-ისა ქართლში.

III სპსპ. ბილი წლები - მეფობა მირდატ IV-ისა ქართლში.

III-IV სს. მიჯნაზე მეფობა ასფარუგისა ქართლში.

IV სპსპ. დამლეგი - მეფობა რეკ II-ისა ქართლში.

IV სპსპ. - ფასისის (ფოთის) „მუხათა ტამარი“ - უმაღლესი სკოლა, სადაც უმაღლესი განათლება მოეღიათ განთქმულ ბიზანტიელ ფილოსოფოსებს, მამა-შვილს, ევგენიოსს და თემისტოიოსს.

IV სპსპ. პირველი ნახევარი მეფობა მირიან III-ისა ქართლში.

325-335 წწ. - წმიდა ნინო განმანათლებლის მოხვლა, ქართლის მონათვლა და ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება. „პირველი სექტიცხოვლის“ აგება.

335-363 წწ. პირველი მღვდელმთავარი, მთავარეპისკოპოსი იოანე I.

IV სპსპ. შუა წლები - მეფობა ბაქარისა ქართლში.

IV საუკ. 60-ანი წლები - მეფობა მირდატ V-ისა ქართლში.

363-375 წწ. - მთავარეპისკოპოსი იაკობი.

IV სპსპ. 70-ანი წლები - ორმეფობა ქართლში: საურმაგ II-ისა მტკვრის მარჯვნივ და ვარაზ-ბაკურიისა მტკვრის მარცხნივ.

375-390 წწ. - მთავარეპისკოპოსი იობი.

390-400 წწ. - მთავარეპისკოპოსი ელია.

400-410 წწ. - მთავარეპისკოპოსი სვიმეონ I.

400-412 წწ. - მეფობა ფარსმან IV-ისა ქართლში.

410-425 წწ. - მთავარეპისკოპოსი მოსე.

412-430 წწ. - მეფობა ბუზმარისა ქართლში.

425-429 წწ. მთავარეპისკოპოსი იონა.

429-433 წწ. მთავარეპისკოპოსი იერემია.

430-? წწ. - მეფობა არჩილ I-ისა ქართლში.

434 წ. - მთავარეპისკოპოსი გრიგოლ I.

434-436 წწ. - მთავარეპისკოპოსი ბასილი I.

436-448 წწ. - მთავარეპისკოპოსი მობიდანო.

V სკშპ. 30-40-ანი წლები მეფობა მირდატ VI-ისა ქართლში.

448-452 წწ. მთავარეპისკოპოსი იოველ I.

452-467 წწ. მთავარეპისკოპოსი მიქელ I.

455-510 წწ. მეფობა გუბას I-ისა ეგრის-ლაზეთში.

456 წ. ბიზანტიელთა შეპოსევა ეგრის-ლაზეთში. ეგრისელები (ლაზები) „უცხო ხერხებით“ (ჯიჯილით შენიღბული და შუბებით მოსარული ორმოდით) ანადგურებენ მტრად მოსულ ბიზანტიელებს.

457-502 წწ. მეფობა დიდი ვახტანგ გორგასალისა.

458-461 წწ. „ხრდილოური ლაშქრობანი“ ვახტანგ გორგასალისა.

464 წ. ქართველები, ვახტანგ გორგასალის წინამძღოლობით, ლაშქრობენ სამხრეთ-დასავლეთით და იერთებენ ისტორიულ ქართულ-პონტოურ მიწებს. ბიზანტიის იმპერატორი ლეონ I იძულებული ხდება ცნოს ქართველთა მეფობელობა შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ტერიტორიებზე.

467 წ. ქართველები, ვახტანგ გორგასალის წინამძღოლობით, აპარცხებენ ქართლზე მოლაშქრე სპარსეთის მეფე პეროზს და მის მხედრობას.

467-474 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი კეტრე I.

470-480 წწ. - სვეტიცხოვლის „მეორე აღმშენებლობა“.

474-502 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ I.

502-510 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გაბრიელ I.

502 წ. სპარსეთის შაჰის, კავადის შეპოსევა საქართველოში ურიცხვი მხედრობით. ბრძოლა იორის სანაპიროებზე. ვახტანგ გორგასალის დაღუპვა შინაგამცემის ხელით.

502-515 წწ. მეფობა დაჩის, ანუ დარჩილისა ქართლში.

510-516 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი თავუფჩაღ I.

510-530 წწ. მეფობა წათე I-ისა ეგრის-ლაზეთში.

515 წ. მეფობა ბაკურ II-ისა ქართლში.

515-523 **წწ.** მეფობა გურგენისა ქართლში.

516-523 **წწ.** კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ჩირმაგი
(ხაღირძანე).

523 **წ.** - სპარსეთის წინააღმდეგ ქართლის აჯანყება, გურგენ მეფის მეთაურობით. აჯანყების ჩახშობა. გურგენ მეფის გადახველა ეგრისს, ეგრისიდან - კონსტანტინოპოლს.

523-535 **წწ.** - მეფობა ძამანარსესი ქართლში.

523-552 **წწ.** - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი საბა I (პირველი ქართველი კათოლიკოსი).

528 **წ.** ომის დასაწყისი სპარსეთსა და ბიზანტიას შორის, ეგრის-ლაზეთის დაუფლებისათვის. კავად შაჰის შემოსევა ეგრისში, დიდძალი სპარსული მხედრობით. ბიზანტიელები ეგრისის მიშველებას არ ჩქარობენ. მეფე წათე I თავისი ღაზებით მარტოდმარტო ებრძვის სპარსელებს. 530 წლისათვის წათე აღარ იხსენიება. შესაძლოა იგი დაიღუპა მტერთან უთანასწორო ბრძოლაში.

530-554 **წწ.** - მეფობა გუბაზ II-ისა ეგრის-ლაზეთში.

532 **წ.** „მარადიული ზავი“ ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის. ეგრისიდან სპარსელები გადიან და ბიზანტიელები შემოდინან.

533-544 **წ.** კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ევლავი.

535 **წ.** სპარსელები ქართლში მეფობას აუქმებენ და მის ნაცვლად სპარსულ „მარზპანობას“ ადგენენ.

544-553 **წწ.** - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ II.

550 **წ.** - სპარსელთა შემოსევა ეგრის-ლაზეთში, ხორიანეს სარდლობით. გუბაზ მეფე ამარცხებს სპარსელებს. ხორიანეც ბრძოლაში იღუპება.

551 **წ.** - ბრძოლა პეტრას ციხესთან. ღაზები და ბიზანტიელები ამარცხებენ სპარსელებს.

552 **წ.** - სპარსელთა შემოსევა ეგრის-ლაზეთში, მერმუროეს სარდლობით. ბრძოლა ციხე-გოჯთან. ღაზები ამარცხებენ სპარსელებს.

553-569 **ՏՏ**. -- კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი მაკარი.

554 **Տ**. -- ბიზანტიელი სარდლები, ხობისწყლის პირას, დაღატიო
კლავკის მეფე გუბაზ II-ს.

554-...? **ՏՏ**. - მეფობა წათე II-ისა ეგრის-ღაზეთში.

555 **Տ**. სპარსელთა მორიგი შემოსევა ეგრის-ღაზეთში,
ნახორაგანის სარდლობით. ბრძოლა ფასის-ფოთთან. ქართველები
და ბიზანტიელები ანადგურებენ სპარსელებს.

555 **Տ**. მისიმიელთა აჯანყება. ბიზანტიელთა ამოწყვეტა.

556 **Տ**. - მისიმიელთა მარცხი და მათი ამოწყვეტა
ბიზანტიელთაგან.

VI სტშპ. შუა წლები -- „ცამეტი მამის“ -- იოვანე ზედაზნელი,
დავით გარეჯელი, სტეფანე ხირსელი, იოსებ ალავერდელი, ზენონ
იყალთოელი, ანტონ მარტყოფელი, ისე წილკნელი, თათე
სტეფანწმიდელი, შიო მღვიმელი, ისიდორე სამთავნელი, აბიბოს
ნეკრესელი, მიქელ ულუმიბოელი, პიროს ბრეთელი -- მოხვლა და
ძოღვაწობა საქართველოში.

569-575 **ՏՏ**. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სვიმონ II.

575-582 **ՏՏ**. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ III.

582-591 **ՏՏ**. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ IV.

591-595 **ՏՏ**. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ბართლომე.

VI სტშპ. ბოლო წლები გუარამ ბაგრატიონის ერისმთავრობა
ქართლში. გუარამი აწყებს მცხეთის ჯვარის მონასტრის მშენებლობას.

595-610 **ՏՏ**. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი კირიონ I.

VII სტშპ. პირველი მეოთხედი - სტეფანოზ I-ის ერისმთავრობა
ქართლში.

610-619 **ՏՏ**. -- კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი იონა. II.

619-629 **ՏՏ**. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ბაბილა.

626 **Տ**. ერთდროული შემოსევა ბიზანტიელებისა და ხაზარებისა
ტფილისზე. ბიზანტიელებს ჰერაკლე კეისარი მოუძღვის, ხაზარებს --

ჯაბღუ ხაკანი. სასტიკ ბრძოლაში გმირის სიკვდილით ქვეშა ერისმთავარი სტეფანოზ I. იმ წელს ტფილისი გადარჩა. ჰერაკლე კეახარი თავისი ჯარებით უკანვე გაბრუნდა.

627 წ. ხაზარები იღებენ და აიხრებენ ტფილისს.

627-...? წწ. ადარნასეს ერისმთავრობა ქართლში.

629-634 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი თადორი.

634-640 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ V.

640-649 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ევნონი.

VII სანუკ. 40-50-ანი წლები სტეფანოზ II-ის ერისმთავრობა ქართლში.

642 წ. არაბების პირველი მოსვლა საქართველოში. ქართველთა გამარჯვება და არაბთა უკუქცევა.

649-664 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი თავუფიან II.

654 წ. არაბთა მეორე შემოსევა, ჰაბიბ იბნ-მასლამას ხარდლობით. ერისმთავარი სტეფანოზ II მტერს მშვიდობიან შერიგებას სთავაზობს. შერიგება და დაზავება დგინდება კიდეც; მასლამა სტეფანოზს აძლევს „დაცვის სიჯულს“, სტეფანოზი კისრულობს ხარკის (ჯიზიათი) გადახდას (წელიწადში, კომლზე, 1 დინარი).

664-668 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ევლალე.

668-670 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი იოველ VI.

670-677 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ VI.

677-678 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გიორგი I.

678-683 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი კირიონ II.

683-685 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი იზიდ-ბოზიდი.

VII სანუკ. 80-90-იანი წლები ნერსე I-ის ერისმთავრობა ქართლში.

685-689 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი თეოდორე I (თეოდოსი).

686 წ. ქართველები, ნერსე I-ის წინამძღოლობით, ეხმარებიან

არაბების წინააღმდეგ აჯანყებულ სომხებს. ღვინთან გამართულ ბრძოლაში ქართველები სასტიკად ამარცხებენ არაბთა სარდალ ბარაბას.

689-720 ՎՎ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ჰეტრე (სვიმონ) II.

VI სՀՄპ. 90-ანი წლები - სურგი ბარნუკისძის „ერისმთავრობა“ („მეფობა“) ეგრის-ღაზეთში.

720-731 ՎՎ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი თალაღუ.

VIII სՀՄპ. 30-40-ანი წლები - სტეფანოს III-ის ერისმთავრობა ქართლში.

731-744 ՎՎ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი მამაი.

735-737 ՎՎ. არაბთა მალხარი შემოსევა საქართველოში, მურვან გრუს მეთაურობით. დავით და კონსტანტინეს გმირობანი და მოწამებრივი აღსასრული.

737 Վ. - ანაკოფიასთან გამართულ ბრძოლაში ქართველები, ძმების მირისა და არჩილის წინამძღოლობით, ამარცხებენ არაბებს.

738-760 ՎՎ. - არჩილის ერისმთავრობა ქართლში.

744-760 ՎՎ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი იოანე III.

755-800 ՎՎ. - მეფობა ლეონ II-ისა დასავლეთ საქართველოში („აფხაზეთში“).

760 Վ. - არჩილის მოწამებრივი აღსასრული არაბთაგან.

VIII სՀՄპ. 60-ანი წლები - ჯუანშერის ერისმთავრობა ქართლში.

760-767 ՎՎ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გრიგოლ II.

764 Վ. - ხაზართა შემოსევა, ბლუჩანის სარდლობით. ქართლ-კახეთის აკლება-აოხრება. ერისმთავარ ჯუანშერისა და მისი დის, მშვენიერი შუშანის ტყვედ წაყვანა. შუშანის თვითმკვლელობა.

767-774 ՎՎ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სარმეანე.

VIII სՀՄპ. 70-ანი წლები - ნერსე II-ის ერისმთავრობა ქართლში.

- 774-780 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი მიქელ II.
- 776-786 წწ. - სტეფანოზ IV-ის ერისმთავრობა ქართლში.
- 780-790 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ VII.
- 785 წლის 8 იანვარი - წამება აბო ტფილელისა.
- 791-802 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი კირილე.
- 800-825 წწ. - მეფობა თეოდოსი I-სა „აფხაზეთში“.
- 802-814 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გრიგოლ III.
- 810 წ. - ქართველებმა, აშოტ ბაგრატიონის მეთაურობით, ტფილისიდან განდევნეს არაბები.
- 813 წ. - არაბებმა ისევ დაიპყრეს ტფილისი.
- 813-826 წწ. - მეფობა აშოტ I დიდისა ტაო-კლარჯეთში (პირველი ბაგრატიონი, „მეფობის“ ტიტულით).
- 813 წ. - კავშირი-ხელშეკრულება აშოტ I-სა და ბიზანტიის კეისარ ლეონ V-ს შორის. ამ ხელშეკრულების ძალით, სამხრეთ ქართული მიწები ბიზანტიის ბატონობისგან თავისუფლდება და ქართველი მეფის მფლობელობის სამანებში ექცევა.
- 814-826 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სამოელ VIII.
- 818 წ. - ტაო-კლარჯეთის მეფე აშოტ I და დასავლეთ საქართველოს („აფხაზეთი“) მეფე თეოდოსი I, ახლად შეკავშირებულნი, აშარცხებენ გრიგოლ კახთა ერისთავს და მის მოკავშირე ტფილისის არაბ ამირას. ამ გამარჯვებით აშოტი იჭერს ქსნის ხეობას და ხდება უკვე მთელი ქართლის მფლობელი (ტფილისის გამოკლებით).
- 825-861 წწ. - დემეტრე II-ის მეფობა „აფხაზეთში“.
- 826 წ. - არაბთა შემოსევა და აშოტ I-ის მოკვლა მოღალატეთა ხელით (29 იანვარი).
- 826-876 წწ. - მეფობა ბაგრატ I კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.
- 826-838 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გიორგი II.
- 838-860 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი გაბრიელ II.

- 853 წ. არაბთა შექმნილი, ბუნა თურქის ხარდლობით. ტყვილისის დაკვიშა და დაქვიშვა, 50000 ტყვილისელის ამოწვევითა.
- 860-887 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი არსენ I.
- 861-868 წწ. - მეფობა გიორგი I-სა „აფხაზეთში“.
- 868-880 წწ. - მეფობა იოვანე შავლიანისა „აფხაზეთში“.
- 876-881 წწ. - მეფობა დავით I კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.
- 880-887 წწ. - მეფობა ადარნასე შავლიანისა „აფხაზეთში“.
- 881-891 წწ. მეფობა გურგენ I კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.
- 887-893 წწ. - მეფობა ბაგრატ I-ისა „აფხაზეთში“.
- 887-908 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ევსუქი.
- 888-923 წწ. - მეფობა ადარნასე II კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.
- 893-922 წწ. - მეფობა კონსტანტინესი „აფხაზეთში“.
- 908-914 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი კლიმენტოს.
- 914 წ. არაბთა უკანასკნელი ღაშქრობა საქართველოში, აბულ ყასიმის ხარდლობით. მძაფრულ-გობრონის გმირობა და მისი მოწამებრივი აღსახრული (17 იანვარი).
- 914-930 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ბასილი II.
- 922-957 წწ. მეფობა გიორგი II-ისა „აფხაზეთში“.
- 923-937 წწ. - მეფობა დავით II-ისა ტაო-კლარჯეთში.
- 930-944 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი მიქელ III.
- 937-994 წწ. - მეფობა ბაგრატ II „რეგნისა“ ტაო-კლარჯეთში.
- 944-955 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი დავით I.
- 955-980 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი არსენ II.
- 957-967 წწ. - მეფობა დემეტრე III-ისა „აფხაზეთში“.
- 958-961 წწ. - მეფობა ადარნასე III კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.
- 961-1001 წწ. - მეფობა დავით III დიდი კურაპალატისა ტაო-კლარჯეთში.

967-975 წწ. მეფობა დემეტრე III-ისა „აფხაზეთში“.

975-978 წწ. - მეფობა თეოდოსი II-ისა „აფხაზეთში“.

975 წ. დავით III კურაპალატი, იოანე მარუშისძის ხელშეწყობით, ქართლის ტახტზე დასვა თავისი შვილობილი, ბაგრატიონებისა და დასავლეთ საქართველოს მეფეთა სისხლხორცი, ბაგრატ III.

978 წ. - დავით III კურაპალატი ბაგრატ III-ს სამეფოდ აბარებს მთელ დასავლეთ საქართველოს(ავ).

979 წ. - ქართველები, ბიზანტიის სასახლის კარის თხოვნით, თორნიკე ერისთავის სარდლობით, ანადგურებენ კონსტანტინოპოლის დასაპყრობად ამხედრებულ ბარდა სკლიაროსს.

980 წ. - დავით III კურაპალატი ეუფლება მანაზკერტს (ვანის ტბასთან), განდევნის არაბებს და მათ ნაცვლად ჩაახაჩლებს ქართველებს და სომხებს.

980-1001 წწ. კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი ოქროპირ (იოანე).

994-1008 წწ. - მეფობა გურგენ II-ისა კლარჯეთში.

997 წ. - დავით III, ისევე ვანის ტბის პირას, ეუფლება ქალაქ ხლათს.

998 წ. - ქართველები, გაბრიელ ოჩოპინტრესძის სარდლობით, ანადგურებენ არაბთა 100000-ან არმიას, რომელსაც მეთაურობდა მამლანი.

1001-1014 წწ. - ბაგრატ III -- მეფე ერთიანი საქართველოსი.

1001-1012 წწ. - კათოლიკოს-მთავარეპისკოპოსი სვიმონ III.

1003 წ. ბაგრატ III ამთავრებს ქუთათისის („ბაგრატის“) ტაძრის მშენებლობას.

1010-1029 წწ. - სვეტიცხოვლის „მესამე აღმშენებლობა“. ხუროთმოძღვარი არსუკისძე.

1010 წ. - ბაგრატ III საქართველოს უერთებს კახეთ-ჰერეთს.

1011 წ. ბაგრატ III ლაშქრობს და მოხარკედ იხდის განძის საამიროს.

1012-1030, 1039-1045 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი მელქისედეკ I.

1014-1027 წწ. - მეფობა გიორგი I-ისა.

1014 წ. - განდგომა კახეთ-ჰერეთისა.

1014-1016 წწ. - ბრძოლები ბიზანტიასთან. გიორგი I იბრუნებს ტაო-ბახიანის მხარეს.

1021 წ. - ბრძოლა სოფელ შირიმთასთან. ბიზანტიელები ამარცხებენ ქართველებს.

1022 წ. ქართველები ისევ მარცხებიან ბიზანტიელებისაგან, ამჯერად რუსების დახმარებით (აქ პირველად ხვლებიან ერთმანეთს ქართველები და რუსები).

1022 წ. ზაეი ბიზანტიასა და საქართველოს შორის. ტაო ისევ ბიზანტიას უბრუნდება. ბიზანტიაში მძევლად მიჰყავთ გიორგი მეფის ოთხი წლის ძე, უფლისწული ბაგრატო.

1025 წ. - ბაგრატ უფლისწულის დაბრუნება მძევლობიდან.

1027 წ. სიკვდილი გიორგი I-ისა.

1027-1072 წწ. - მეფობა ბაგრატ IV-ისა.

1030 წ. - მარიამ დედოფლის (ბაგრატის დედა) წვევა კონსტანტინოპოლს. მშვიდობიანობის აღდგენა საქართველოსა და ბიზანტიას შორის. მარიამს ბაგრატისთვის ცოლად მოჰყავს ელენე, კეისარ რომანოზ III-ის ასული.

1030 წ. - სიკვდილი ახლადმოყვანილი ელენე დედოფლისა.

1031 წ. - ბაგრატ IV ცოლად ირთავს ბორენას, ოგსთა მეფის ასულს.

1031-1039, 1045-1049 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ოქროპირ (იოანე) II.

1032 წ. - ბაგრატ IV-მ, ეკლესიიდან გამართულ ბრძოლაში,

სახტაკად დაამარცხა და კვლავ ხარკის ქვეშ მოაქცია განძის ამირა ფადლონი.

1037-1038 წწ. ბაგრატ IV ცდილობს ტფილისის გათავისუფლებას, მაგრამ ხელს უშლის საფრთხე თურქ-სელჩუკთა შემოსევით.

1044 წ. ბაგრატ IV ცდილობს კახეთის შემოერთებას, მაგრამ ხელს უშლის ზურგიდან აჯანყება კლდეკარის ერისთავის, ლიპარიტ ბაღვაშისა.

1045 წ. ბაგრატ IV-მ, აგწითან მომხდარ ბრძოლაში, დაამარცხა ტახტის მოცილე ნახევარძმა, დემეტრე (დემეტრე გიორგი I-ს ჰყავდა „მცირე ცოდის“, ოხის ქალის, აღდეხაგან).

1045 წ. - ბაგრატ IV-მ, სომეხთა თხოვნით, დაიჭირა ქალაქი ანისი.

1045 წ. ბაგრატ IV-მ დაიჭირა ტფილისი, მაგრამ კვლავ ფეოდალთა დაღატაკის წყალობით, იმავე წელს ტფილისიც დაჰკარგა და ანისიც.

1047 წ. - სახირეთის ჭალაზე გამართულ ბრძოლაში მეფე ბაგრატ IV დაამარცხა კლდეკარის ერისთავმა ლიპარიტ ბაღვაშმა.

1047 წ. არყის ციხესთან მომხდარ შეტაკებაში ლიპარიტ ბაღვაში იხევ ამარცხებს ბაგრატ IV-ს.

1049-1055 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ექვთიმე I.

1054-1057 წწ. მეფე ბაგრატ IV სტუმრად კონსტანტინოპოლს, კეისარ კონსტანტინე მონომახოსთან. კეისრის შუამდგომლობით — შერიგება ბაგრატ IV-ისა და ლიპარიტ ბაღვაშისა: ლიპარიტი აღიარებს ბაგრატის უზენაესობას, სამაგიეროდ მეფისგან იმტკიცებს მესხეთისა და ქართლის ერისთავთერისთავობას.

1055-1065 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი გიორგი III ტაოელი.

1060 წ. ბაგრატ IV იერთებს კახეთ-ჰერეთს.

1060-1065 წწ. ათონის „იყრონიდან“ გიორგი მთაწმიდელის წვევა საქართველოში.

1065 წ. - ბაგრატ IV-ის ასულის, მართას დაწინდვა ბიზანტიელ უფლისწულზე.

1065-1080 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი გაბრიელ III საყარელი.

1065 წ. - თურქ-ხელჩუკთა პირველი შემოსევა საქართველოში, ხულტან ალფ-არსლანის მეთაურობით.

1068 წ. ალფ-არსლანის მეორე შემოსევა საქართველოში.

1069 წ. - ბაგრატ IV ანადგურებს საქართველოს საზღვრებში შემოჭრილ განძელ ამირა ფადლონს.

1069 წ. - ბაგრატ IV მეორედ უუფლებს ტფილისს, მაგრამ შიგ მმართველად მაინც არაბ ამირას აყენებს, წელიწადში 44000 ღრაკ-კანის სახარკო გადასახადით.

1070 წ. ბაგრატ IV-მ, უფლისწული გიორგის მეთაურობით, ჯარი შეუსია განძას და საქართველოს მუდმივი მომტყრე ფადლონ ამირა ერთხელ კიდევ გაანადგურა.

1071 წ. ბაგრატ IV-ის ასული, მართა (მარიამი), შეიქნა ბიზანტიის დედოფალი - მეუღლე კეისარ მიხეილ VII დუკა პარაპინაკისა.

1072 წ. სიკვდილი ბაგრატ IV-ისა.

1072-1089 წ. - მეფობა გიორგი II-ისა

1073 წ. - გიორგი II-ს შეეძინა ყრმა, დავითი მომავალი დიდი ხელმწიფე - „აღმაშენებელი“.

1073 წ. - გიორგი II-ს უჯანყდებიან ფეოდალები - ნიანია ქვაბულისძე, ივანე ბაღვაში და ვარდან სვანთა ერისთავი. მეფე სამივეს დაამარცხებს და სასჯელის მაგივრად, სამივეს შეიწყალებს და დაასაჩუქრებს.

1074 წ. - ბიზანტიის ქართველმა ხარდალმა (დომესტიკოსი),

გრიგოლ ბაკურიანისძემ გიორგი II-ს დაუმტკიცა ქალაქი კარი.

1079-1080 წწ. დასაწყისი თურქ-სელჩუკთა განუწყვეტელი დაშქრობებისა საქართველოში („დიდი თურქობა“).

1080-1090 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დიმიტრი.

1085 წ. - გიორგი II ზავს დებს სულტან მალღიქ-შაჰთან; კისრულაბს ხარკის (ხარაჯის) გადახდას, მაგრამ თურქთა შემოსევები საქართველოს „მოსაჭმელად“ მაინც არ წყდება.

1088 წ. დიდი, დამანგრეველი მიწისძვრები საქართველოში.

1089 წ. გიორგი II სამეფო ინსიგნიებს გადასცემს თავის ძეს, 16 წლის დავითს.

1089-1125 წწ. მეფობა დავით IV აღმაშენებლისა.

1090-1100 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ბასილი III კარიჭისძე.

1099 წ. დავით აღმაშენებელი ხარაჯის გადახდას უწყვეტს თურქთა სულტანს.

1100-1142 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი იოანე IV საფარელი.

1101 წ. - დავით აღმაშენებელი იჭერს ზედაზნის ციხეს.

1103 წ. დავით აღმაშენებელი იწვევს საეკლესიო კრებას რუის-ურბნისში; თანამდებობებს ართმევს უღირს სამღვდელთა და ამიერიდან დაწინაურება-ამაღლებას ახდენს არა წოდებრიობა-გვარიშვილობის, არამედ მხოლოდ ჰირადი ღირსებების, ნიჭიერებისა და ზნეობრიობის მიხედვლით.

1103-1104 წ. დავით აღმაშენებელი ქმნის „სავაზიროს“, მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის თავმჯდომარეობით.

1104 წ. ერწუხთან გამართულ ბრძოლაში, დავით აღმაშენებელმა, თვითონ ბრძოლის მთავარმა გმირმა, სასტიკად განადგურა თურქები.

1106-1125 წწ. დავით აღმაშენებელი აშენებს გელათს სამონასტრო კომპლექსით და აკადემიით („სხვად ათინად“ და „სხვად იერუსალემად“).

1110 წ. - ქართველები თურქებს ართმევენ სამშვილდისა და ძერნას ციხეებს.

1110 წ. - თრიალეთში დავით აღმაშენებელი ანადგურებს თურქთა დიდ მხედრობას.

1115 წ. - დავით აღმაშენებელი თურქებს ერეკება რუსთავედან.

1116 წ. - დავით აღმაშენებელი შეიწყნარებს შირვანის შაჰის, მანუჩეჰრ II-ის თხოვნას და ცოლად მისცემს თავის უფროს ასულს, თამარს.

1116 წ. - დავით აღმაშენებელი ანადგურებს ტაოში მდგარ თურქთა დიდ ბანაკს.

1117 წ. - დავით აღმაშენებელი ეუფლება შირვანის ციხე-ქალაქებს - გიშსა და ქალაძორს.

1117 წ. - დავით აღმაშენებელი შირვანს საღაშქროდ აგზავნის დემეტრე უფლისწულს, რომელიც ეუფლება ქალაძორს და დიდი ნადავლითა და ხაზელთი ბრუნდება უკან.

1118 წ. დავით აღმაშენებელი ანადგურებს თურქთა მხედრობას მდინარე რახსის (არაქსის) პირას.

1118 წ. დავით აღმაშენებელი თავის უმცროს ასულს, კატაის, ცოლად აძლევს ბიზანტიის კეისრის, ალექსი კომნენოსის ძეს, უფლისწულ ისააკს.

1118 წ. - დავით აღმაშენებელი ეუფლება ლორეს და აგარანს.

1118 წ. - სიკვდილი გიორგი ჭყონდიდელისა.

1118-1119 წწ. დავით აღმაშენებელი ატარებს სამხედრო რეფორმას: 40000 ყივჩაყი მუდმივ მყოფრად, 5000 მონა-სპა (გვარდია) და ქართველთა ლაშქარი „ქულზე კაცის“ დაძაბილით.

1118 წ. - დავით აღმაშენებელი იმორჩილებს ოვსეთს.

1119 წ. საიდუმლო შეხვედრა გუგუთის სასახლეში დავით აღმაშენებელსა და ჯვაროსანთა მეთევ ბაღდუინ II-ს შორის.

1120 წ. - დავით აღმაშენებელი ანადგურებს ბორტიასთან დაბანაკებულ თურქობას.

1120 წ. დავით აღმაშენებელი შირვანში ეუფლება: ყაბალას, ლიჯათს და ქურდევანს.

1120 წ. - დავით აღმაშენებელი სამხრეთით, აშორნიას და სეკველმეჯს, ამარცხებს და ანადგურებს თურქებს.

1120 წ. - დავით აღმაშენებელი ლაშქრობს სომხეთში, სპარსეთში და სირიაში.

1121 წ. - დავით აღმაშენებელი სამეზის ანადგურებს თურქ-სელჩუკებს -- ხუნანს, ბარდავს და განძას.

1121 წლის 12 აბკისტი - დავით აღმაშენებელი იხდის ყველაზე დიდ ბრძოლას დიდგორს. აქ იგი 56000 მეთომრით ანადგურებს მაჰმადიანთა კოალიციურ 400000-ან ურდოს.

1122 წ. დავით აღმაშენებელი ათავისუფლებს ტფილისს და აქვე გადმოაქვს სატახტო რეზიდენცია ქუთათისიდან.

1123 წ. დავით აღმაშენებელი ეუფლება დმანისს.

1123 წ. - დავით აღმაშენებელი შირვანში ეუფლება: გელისტანს, შაბურანს, ლასანს, ხოზაონტდს და დარუბანდს.

1123 წ. დავით აღმაშენებელმა სომხეთში დაიჭირა: გაგნი, ტერონაკლი, ქავაზინნი, ნორბედი, მანასგომნი, ტალინჯაქარი.

1123 წ. დავით აღმაშენებელი თურქებს ანადგურებს ხუთგზის: ჯავახეთს, კოლას, კარნიფორას, ბასიანსა და სპერს.

1123 წ. - დავით აღმაშენებელი ეუფლება: ანისს, ვანანდს, არარატს, ხაბანდას და არცაზს.

1124 წ. დავით აღმაშენებელი ხელახლა ეუფლება შირვანის მთავარ ციხე-ქალაქებს შემასიას, ბირიტს, დარუბანდს.

1125 წლის 24 თანვარი - გარდაცვალება დავით აღმაშენებლისა.

1125-1156 **წწ.** მეფობა ლემეტრე I-ისა.

1125 **წ.** ლემეტრე I დმანისიდან და ხუნანიდან ამეცებს იქ შემოჭრილ თურქებს.

1138 **წ.** ლემეტრე I ლაშქრობს განძას, ეუფლება, ქალაქს ხსნის მთავარ ალაფაფის კარებს, ჩამოაქვს და სწირავს გელათს (დღემდე ინახება იქვე).

1142-1146 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი სვიმეონ IV გულაბერიძე.

1146-1150 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი საბა II.

1150-1178 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ I გულაბერიძე.

1153 **წ.** ლემეტრე I, ქალაქ ანისში, ანადგურებს ამირა ხალდუხს.

1155 **წ.** ლემეტრე I-ს სამეფო ტახტსა და გვირგვინს არობევს უფროსი ძე, დავითი. ლემეტრე ბერად აღიკვეცება დავითგარეჯაში.

1155 **წ.** ექვსთვიანი მეფობა დავით V-ისა და მისი სიკვდილი.

1155 **წ.** მეფედ აღდგენა ლემეტრე I-ისა.

1156 **წ.** გარდაცვალება ლემეტრე I-ისა.

1156-1184 **წწ.** მეფობა გიორგი III-ისა.

1161 **წ.** გიორგი III-მ აიღო და დაიჭირა ანისი.

1161 **წ.** - გიორგი III-მ გაანადგურა 80000-ანი მუსლიმანური მხედრობა, რომელსაც მოუძღოდნენ: შაჰ-არმენ სულტან ნასირ ადდინ სუქმან II, დიარბექირის ამირა კუტბ ადდინ იღლაზი და არზრუმის ამირა ალ-მელისკ ხალიკ-ხალდუხი.

1161 **წ.** გიორგი III წარმატებით ლაშქრობს არზრუმს და ტყვედ მოჰკავს თვითონ არზრუმის ამირა.

1162 **წ.** - გიორგი III-მ აიღო ღვინი და გაგი.

1166 **წ.** - ქართველთა „უცხო“ ხასიათის (მძარცველური) ლაშქრობანი: ტაოელები, კლარჯელები და შავშელები არბევნ ოღათისსა და ბანას; მესხები და თორელები - კარსა და აშორნიას;

ქვემო ქართლელნი რანს განძამდის; იმქრლები და ქართლელნი განძას; კახელები და ჰერები შირვანს.

1166 წ. გიორგი III-ს, დედოფალი ბურდუხანისგან, შეეძინა ასული მოძავალი დიდი ხელმწიფე საქართველოსი.

1167 წ. გიორგი III-მ ილაშქრა შირვანს და დაიპყრო: მუსკური, შარაბამი, შაბურანი და დარუბანი.

1167 წ. - გიორგი III წარმატებით ლაშქრობს ბასიანს, ნახჭევანს, მასისს, ღალუას, ბარდავს და ბელაყანს.

1173 წ. გიორგი III ხელახლა იღებს ანისს.

1177 წ. გიორგი III-ის დასამხობად შეთქმულებას აწყობს მისი ძმისწული დემნა ბატონიშვილი. შეთქმულება დამარცხდა. მეფემ შეთქმულნი სასტიკად დასაჯა.

1178 წ. - გიორგი III-მ თანამოსაყდრედ (თანამმართველად) დაიხვა თავისი ასული თამარ, მაშინ თორმეტი წლისა.

1178-1186 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი მიქელ IV.

1184 წლის მარტი - გარდაცვალება გიორგი III-ისა.

1184-1210 წწ. - მეფობა თამარ მეფისა.

1184 წ. - ყუთლუ-არსლანის „ისნის კარავის“ კახუნი თავისი „დასისთვის“, უმაღლესი სამეფო ხელისუფლების განკვეთა: საკანონმდებლო - „ისნის კარავს“, აღმასრულებელი - მეფეს. თამარის დიპლომატიურ-ზნეობრივი ტაქტი (წარჩინებულ ქალთა ელჩობა) და „ისნელთა“ მარცხი.

1185 წ. - თამარის პირველი ქორწინება (მისდა უნებური) - იური (გიორგი) რუსზე.

1186 წ. ქართველთა ლაშქრობანი, გიორგი რუსის მეტაურობით, და თურქთა განადგურება კარს, კარნიფორას და ბასიანს.

1186-1206 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი თეოდორე II.

1187 წ. - ქართველთა წარმატებული ლაშქრობანი, გიორგი რუსის მეტაურობით, ირანსა და პართიაში.

1187 წ. ქართველები, ისევე გიორგი რუსის ხარდლობით, გელაქუნში ანადგურებენ იქ უცუებისად შემოჭრილ თურქმანთა ზურდოს.

1187 წ. - ქართველები, ისევე გიორგი რუსის ხარდლობით, ანადგურებენ შამიდან საქართველოსკენ მოსწრაფე მუსლიმანურ მხედრობას.

1187 წ. ქართველები, ასათ გრიგოლისძის, ვარდან დადიანისა და გიორგი რუსის წინამძღოლობით, წარმატებით ლაშქრავენ განძას, ბელაყანს და რახსის სანაპიროებს.

1187 წ. თამარისგან მისი ძეუღლის, გიორგი რუსის, უკიდურესი ზნედაცემულობისათვის, განტყეება და გასახლება კონსტანტინოპოლს.

1189 წ. - თამარის მეორე ქორწინება, დავით სოსლანზე.

1191 წ. - ფეოდალთა აჯანყება, გიორგი რუსის „გამოყენებით“. ბრძოლა ნიაღვის ველზე. ფეოდალთა მარცხი.

1193 წ. თამარს შეეძინა ძე, გიორგი ლაშა.

1193 წ. - ქართველთა ძლევა მოსილი ლაშქრობა ბარდავს.

1193 წ. - ქართველთა ძლევა მოსილი ლაშქრობა არსრუმს (კარნუ-ქალაქს), დავით სოსლანის ხარდლობით.

1193 წ. - ქართველები, დავით სოსლანის ხარდლობით, ძლევა მოსილად ლაშქრობენ ხაჩიანს, ყარყარისს, ბელაყანს, განძას.

1193 წ. ქართველები, დავით სოსლანის ხარდლობით, ლაშქრობენ „გელაქუნს, სპარსი-ბაზარსა და გორადაუქს“.

1193 წ. ქართველები წარმატებით ლაშქრობენ ამბერდს, ბიჯნისს და გარნისთან ანადგურებენ თურქთა დიდ მხედრობას.

1193 წლის მიწურულს ისევე გამოჩნდა გიორგი რუსი, სპარსთა ჯარით. დაუხვდა ხორნაბუჯის ერისთავი, ხალირ ძახაგლისძე, ხასტიკად დაამარცხა და სამუდამოდ გააქცია გიორგი რუსი.

1194 წ. თამარს შეეძინა ასული, რუსუდანი.

1194 წლის 16 თვისი დიდი ბრძოლა შამქორს. ქართველები

დავით სოსლანის სარდლობით, სასტიკად ამარცხებენ ბუბაქარის სარდლობით შეყრილ მუსლიმანთა კოალიციურ ურდოს. იმ დღის გმირები: თვითონ დავით სოსლანი, შალვა ახალციხელი და მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელი ანტონი გლონისთავისძე.

1196 წ. - ქართველები ლაშქრობენ და იმტკიცებენ გელაქუნს და ამბერდს.

1201 წ. - ქართველები ერთხელ კიდევ იპყრობენ ბიჯნისს.

1202 წ. - ერთდროულად - თვითონ თამარმა დალაშქრა ღვინი, ხოლო დავით სოსლანმა განძა.

1203 წ. - ქართველები, დავით სოსლანის სარდლობით, ანადგურებენ ადარბადაგანისა და სომხეთის მიწებზე ჩამღვარ თურქულ ციხიონებს. აიღეს და დაიჭირეს: არჭემი, მანასკურტი და ატ-ტინი.

1203 წ. - საქართველოში ჩამოდიან საბერძნეთის ქართულ ხავეანეთა მოღვაწენი. თამარმა ისინი „მრავალ დღე არ გაუშვნა“ და თავისთან იყოლია; უკან გაბრუნებისას კი „მისცა დიდძალი ოქრო“ და ისე გაუშვა ძვირფასი მისართმეველით დატვირთულნი. კონსტანტინოპოლის გავლისას, ქართველი სამღვდელანი პირდაპირ გამარჯვა კეისარმა ალექსი III „ანგელოზმა“. თამარმა დახარალებულ თვისტომ მოღვაწეებს ახალი, „სხვა უფროსი“ ოქრო გაუგზავნა; ხოლო თვითონ, მძარცველ კეისარზე გარისხებულმა, ჯარები დასძრა შავი ზღვისაკენ. აქ მან დაიპყრო ძველი ქართული პონტოს ქვეყანა - „ლაზია, ტრაპიზონი, ღიმანი, სამსინი, სინოპი, კერასუნდი, კიტორა, ამასტრია, ერაკლია და ყოველნი ადგილნი ფეხლადონისა და პონტოსისა“. ამით ბაზაზე თამარი აყალიბებს ახალ, თავის ქვეშევრდომ სახელმწიფოს „ტრაპიზონის იმპერიას“, რომელსაც სათავეში უყენებს თავის ნათესავ ალექსი კომნენოსს.

1203 წ. ხლათის სულტანის, არზრუმის ამირას და რუმ-იკონიის სულტანის გაერთიანებული მხედრობანი ამარცხებენ ქართველთა ჯარს, რომლის სარდალიც, ზაქარია ვარაძის ძე

მხარგრძელი („უმცროსი ზაქარია“) ბრძოლაში იღუპება. სისხლისა და რეკანძის ასაღებად, ქართველთა ახალი ჯარით მიეშურება ზაქარია სარგისის ძე მხარგრძელი („უფროსი ზაქარია“), მაგრამ ისიც მარცხდება და უკუიქცევა მარცხნაჭამი და სისხლდანიქცევი.

1204 წ. - თამარი ხლათში აგზავნის ჯარს, დავით სოსლანის მეთაურობით. ქართველები იჭრებიან ხლათს და ანადგურებენ იქ მღვარ თურქობას. მას უკან მიაღებთან ქალაქ კარს. კარი გაძალიანდა. ბოლოს დანებებარე თანხმობა განაცხადა, უკეთუ თვითონ თამარი მივიდოდა და შეწყალებას თავის პირით შეჰპირდებოდა. თამარიც მივიდა, თერთმეტი წლის ღაშაც წარიტანა. თამარმა ალყაში მოქცეულთა პატიება და შეწყალება ბრძანა. კარის მეციხოვნეებმაც ქალაქის გასაღებნი მოართვეს ყრმა უფლისწულს. თამარი ამ ქალაქს სამმართველოდ და საპატრონოდ გადასცემს შალვა ახალციხელს.

1204 წ. - რუმ-იკონიის სულტანის რუქნ აღ-დინის თავზედური წერილი თამარისადმი. ქართველთა გალაშქრება დავით სოსლანის ხარდლობით. დიდი ბრძოლა ბახიანს. ქართველები ხასტიკად ამარცხებენ რუქნ აღ-დინს და მის უზარმაზარ მხედრობას.

1206-1208 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ბასილი IV.

1207 წ. სიკვდილი დავით სოსლანისა.

1207 წ. - თამარი თანამოსაგრედ აცხადებს თავის ძეს, თორმეტი წლის გიორგი ღაშას.

1207 წ. ქართველები ხომეხთა მისამგებლებლად ღაშქრობენ არტემს და ანადგურებენ იქ თურქული მხედრობით შემოჭრილ ნუჯმ აღ-დინ აიუბს.

1208-1210 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი იოანე V, „ანგელაონთა სწორი“.

1208 წ. - ქართველები ღაშქრობენ ხლათს და, მათი ხარდლაჲს, ივანე მხარგრძელის დაუდევრობის წყალობით, მარცხდებიან. თვითონ მხარგრძელი ტყვედ ჩავარდა.

1208 წ. - არღაველს თურქთა შემოსევა და სომეხთა ამოწვევება. ქართველები შურს იძიებენ: არღაველს ჩაუხტებიან და, სომეხთა სისხლის საფასურად, 12000 მუსლიმს გაწვევტენ.

1209 წ. - ქართველები წარმატებით ლაშქრობენ სპარსეთს.

1210 წ. - გარდაცვალება თამარ მეფისა.

1210-1222 წწ. - მეუობა გიორგი IV ლაშასი.

1210 წ. განძის განდგომა. გიორგი ლაშასგან მისი დალაშქვრა და ხელახალი დახარკვა.

1211 წ. - გიორგი ლაშა წარმატებით ლაშქრობს და ხელახლა იპყრობს ნახიჭევანსა და ოროტნს. ხელახლა ლაშქრავს და იმორჩილებს ხლათის სულტანს და კარსუ-ქალაქს (არზრუმის) ამირას.

1211 წ. - ქართველები შაღვა ახალციხელის წინამძღოლობით იღებენ და იმტკიცებენ კეჩროლს.

1219 წ. რომის პაპი ჰონორიუს III გიორგი ლაშას ეპისტოლეს უგზავნის და იწვევს ჯვაროსნულ ლაშქრობაში, პალესტინის წმიდა ადგილთა დასახსნელად.

1220-1222 წ. კათოლიკოს-პატრიარქი ექვთიმე II.

1220 წ. - ქართველთა და მონღოლ-თათართა პირველი საომარი შეხვედრა. ქართველთა მარცხი.

1221 წ. ქართველთა და მონღოლთა მეორე საომარი შეხვედრა. მონღოლთა უკუქვევა.

1222 წლის 18 თანვარი - გარდაცვალება გიორგი IV ლაშასი.

1222-1245 წწ. მეუობა რუსუდან დედოფლისა.

1222 წ. ქართველები ლაშქრავენ და ხელახლა იპყრობენ განდგომილ ბაილაყანს.

1222-1225 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი არსენი III.

1223 წ. ქორწინება რუსუდან დედოფლისა და არზრუმის სულტნის ძე მთლის ედ-დინს შორის.

1224 წ. ყივჩაყთა შემოსევა შირვანის მხრიდან. ივანე მხარგრძელის მარცხი.

1224 წ. მეორე გამოლაშქრება ყივჩაყებისა. ქართველები ამჯერად, შალვა ახალციხელის სარდლობით, სასტიკად ამარცხებენ ყივჩაყებს.

1225-1230 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი გიორგი IV.

1225 წ. ჯალალ ად-დინის შემოსევა. ბრძოლა გარნისთან. ქართველთა მარცხი, მთავარსარდალ ივანე მხარგრძელის უმოქმედობის, ან შესაძლოა, დაღატიის წყალობით.

1225 წ. მოწამებრივი სიკვდილი შალვა ახალციხელისა.

1226 წ. - ჯალალ ად-დინის ბრძოლა ტფილისთან. მესხთა გმირობა. შინა დაღატი და ტფილისის დაცემა. ჯალალ ად-დინი ტფილისში. ძარცვა, რბევა-აოხრება, 100000 ტფილისელის განწყობა.

1228 წ. - ჯალალ ად-დინისა და ქართველთა ახალი საომარი შეხვედრა ბოლნისის ახლოს. ქართველთა მარცხი.

1230-1240 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი არსენი IV ბულშაისის ძე.

1230 წ. - მონღოლთა შემოსევა. ტფილისის დაცემა და მონღოლთა თარეში „ქართლს, თრიალეთს, სომხითს, ჯავახეთს, სამცხეს, შავშეთს, კლარჯეთს, ტაოს, კოლას, არტანს, ანისს...“

1240-1280 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ II.

1245 წ. - გარდაცვალება რუსუდან დედოფლისა.

1245-1249 წწ. უმეფობა საქართველოში.

1247 წ. - კოხტასთავის შეთქმულება. ცოტნე დადიანის გმირობა.

1249 წ. - ორმეფობის დასაწყისი - მეფე დავით VI ნარინი (რუსუდან დედოფლის ძე) და მეფე დავით VII ულუ (მეფე გიორგი ლაშას ძე).

1254 წ. - მონღოლთაგან მოსახლეობის აღწერა საქართველოში.

1256 წ. - აღამუთის ციხესიმაგრის აღება ქართველთა და მონღოლთა მიერ.

1256 წ. - დავით ნარინის შეპყრობა მონღოლთაგან, ვანის ტბასთან. დავითის ტყვეობიდან გაქცევა და მისი აჯანყება მონღოლთა წინააღმდეგ. პირველი შეტაკება თორს. ქართველთა გამარჯვება. დავით ნარინი დამოუკიდებელ ტახტს იღვამს ქუთათისს. ორტახტიანობის დასაწყისი საქართველოში.

1258 წ. - მონღოლთა ყაენი ჰულაგუ და დავით ულუ - ქართველთა მეფე, იღებენ ბაღდადს.

1260 წ. - დავით ულუს შეეძინა ძე, დემეტრე (დიმიტრი) - მომავალი „თავდადებული“.

1260 წ. - მონღოლები (ჰულაგუ ყაენი) და ქართველები (დავით VII ულუ) წარმატებით დაშქრობენ ეგვიპტეში.

1260 წ. - დავით ულუს აჯანყება მონღოლთა წინააღმდეგ.

1260 წ. - ქართველთა და მონღოლთა შეტაკება ტაშისკარს. ქართველთა გამარჯვება.

1261 წ. - მონღოლთა შემოსევა სამცხეს. ბრძოლა ციხისჯვართან. ქართველთა გამარჯვება.

1262 წ. - შერიგება ჰულაგუ ყაენსა და დავით ულუს შორის.

1262 წ. - ქართველთა „წინამბრძოლობის წესით“, ჰულაგუ ყაენი დარუბანდთან ამარცხებს ოქროს ურდოს ყაენს, ბერქას.

1263 წ. - საეკლესიო კრება, რომელზეც კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ II ამარცხდა ცდილობს აღკვეთოს საერო ფეოდალთაგან ტაძრებზე შეწირული ყმისა და მამულის უკანვე „გამოწირვა“.

1263 წ. - დავით VII ულუს გარდაცვალება.

1271-1289 წწ. - მეფობა დემეტრე II თავდადებულისა.

1275 წ. - ქუთათისის პირველი დარბევა მონღოლთაგან. რაჭის ერისთავის, კახაბერ კახაბერისძის ღალატი.

1277 წ. - ქართველთა ელჩობა პარიზში, მეფე ფილიპე III ლამაზთან, და ლონდონში, მეფე ედვარდ I-თან.

1277 წ. - დემეტრე II 3000 ქართველით მონაწილეობს ბრძოლებში მონღოლებთან ერთად, ეგვიპტელთა წინააღმდეგ.

- 1278 წ. - ქართველები კვლავ „წინამბრძოლობის წესით“ მონაწილეობენ მონღოლთა ლაშქრობაში, გილანის დასაპყრობად.
- 1278 წ. - ქუთათისის მეორედ დარბევა მონღოლთაგან. კვლავ კახაბერისძის დალატი.
- 1278 წ. - მოღალატე კახაბერისძის დასჯა დავით ნარინისაგან.
- 1280-1310 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი აბრამ I.
- 1280 წ. - სირიაში, ქალაქ დარბუზაკის ალებაში, მეწინავენი არიან კვლავაც ქართველები (ამჯერად, ბექა ჯაყელი და მისი მესხები).
- 1281 წ. - ამასიასთან გამართულ სასტიკ ბრძოლაში, ისევ ქართველთა (დემეტრე მეფე ორასი ქართველით) „წინამბრძოლობის“ წყალობით, მონღოლები ამარცხებენ ეგვიპტელებს.
- 1285 წ. დავით VI ნარინს ქართული ჯარები შეჰყავს ტრაპიზონ-პონტოში და უმორჩილებს თავის გვირგვინს ამ ძველ ქართულ ქვეყანას.
- 1289 წლის 12 მარტი** მონღოლთაგან სიკვდილით დასჯა მეფე დემეტრე II „თავდადებულისა“.
- 1289-1293 წწ. მეფობა ვახტანგ II-ისა.
- 1293-1313 წწ. მეფობა დავით VIII-ისა.
- 1293 წ. გარდაცვალება მეფე დავით VI ნარინისა.
- 1293-1327 წწ. - მეფობა კონსტანტინე I-ისა, იმერეთში.
- 1297 წ. მონღოლთა ხელმწიფე, ყაზან ყაენი ურდოში იწვევს მეფე დავით VIII-ს. დავითი წასვლაზე უარს ამბობს და თავს აფარებს არაგიის ხეობას (უინჯალს).
- 1299 წ. - უფლისწულ ვახტანგის (დავით VIII-ის ძმა) მეთაურობით, ქართველთა მონაწილეობა მონღოლთა ლაშქრობაში ეგვიპტელთა წინააღმდეგ.
- 1300 წ. მონღოლ-თათართა მარბიელი ლაშქრობა საქართველოში.

1300 წ. გიორგი V-ის პირველი „გამეფება“ (ათი-თერთმეტი წლის ასაკში).

1301 წ. - მონღოლთა მორიგი შეძოსევა.

1301 წ. - შიმშილობა ქართლში (ასევე ირანში, მესოპოტამიაში, ეგვიპტეში). ბექა ჯაყელის მეუღლის, ვახახის სიქველე: იგი აპურებს ქართლიდან მესხეთში ღვთივლელ მშვიერ ხალხს.

1302 წ. - ტფილისში მოდის და მეუფედ ჯდება ვახტანგ III, მაშინ როცა მისი ძმა დავით VIII კვლავ მთიულეთშია, გველეთის ციხეში.

1302-1308 წწ. - მეფობა ვახტანგ III-ისა.

1302 წ. - მესხები ანადგურებენ აზატ-მოსეს და მის თურქულ ურდოს.

1303 წ. ვახტანგ III თავისი ჯარით ისევ მონაწილეობს მონღოლთა შემწედ ეგვიპტელთა წინააღმდეგ ომში.

1305 წ. - ვახტანგ III მონაწილეობს მონღოლთა ლაშქრობაში გილანის წინააღმდეგ. ლაშქრობა მთავრდება მარცხით.

1308 წ. - გარდაცვალება ვახტანგ III-ისა.

1310-1325 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ექვთიმე III.

1311-1313 წწ. - „მეფობა“ გიორგი VI მცირისა.

1313 წ. - გარდაცვალება დავით VIII-ისა.

1314-1346 წწ. - მეფობა გიორგი V ბრწყინვალისა.

1315 წ. - ქართველები მონაწილეობენ მონღოლთაგან მცირე აზიის აჯანყების ჩაქრობაში.

1316 წ. - „ძეგლისდადება“ გიორგი V ბრწყინვალისა.

1325-1330 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი მიქელ V.

1327-1329 წწ. - მეფობა მიქელისა იმერეთში.

1329 წ. - გიორგი V ბრწყინვალე იერთებს მთელ დასავლეთ საქართველოს.

1330-1350 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ბასილი V.

1334 წ. - გიორგი V ბრწყინვალე იერთებს მესხეთს.

1335 წ. - მონღოლთა უღლის დამხობა საქართველოში, გიორგი ბრწყინვალის წინამძღოლობით.

1335 წ. - დარბაზობა ცივის მთაზე, მონღოლთა უღლის დამხობის შემდგომ. გიორგი ბრწყინვალე სიკვდილით სჯის ქვეყნის მოღალატეებს.

1335 წ. სულტან ორხანისა და მისი თურქულ-ოსმალური ჯარების განადგურება ქართუელთაგან კლარჯეთში.

1340--1341 წწ. - გიორგი ბრწყინვალეს ჯარები შეკვავს და თავის სამეფო სამანებში მოაქცევს პონტო-ტრაპიზონის მხარეს.

1341 წ. გიორგი ბრწყინვალისგან აღდგენილია საქართველოს სახელმწიფო მთელი სიბრულით - „ნიკოფსიითგან დარუბანდამდის“.

1346 წ. გარდაცვალება გიორგი V ბრწყინვალისა.

1346-1360 წწ. - მეფობა დავით IX-ისა.

1350-1356 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დოროთეოს I.

1356-1364 წწ. კათოლიკოს პატრიარქი შიო I.

1358 წ. - ირანელ მონღოლთა შემოჭრა მეღიქ-აშრაფის სარდლობით. ბიჯნისის აოხრება სომხეთში. ქართველთა გალაშქრება, მონღოლთა მარცხი და უკუქცევა.

1360-1393 წწ. - მეფობა ბაგრატ V დიდისა.

1364-1380 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ III.

1366 წ. - შავი ჭირი საქართველოში. ამ სენს ემსხვერპლა ბაგრატ V-ის მეუღლე, ელენე დედოფალი.

1380-1397 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი გიორგი V.

1386 წ. თემურლენგის პირველი შემოსევა. ტფილისის დაცემა. ბაგრატ V-ის და მისი ოჯახის ტყვედ წაყვანა სამარყანდს.

1387 წ. - ბაგრატ V-ის ტყვეობიდან დაბრუნება. გზაზე, ჩასაფრებულ ქართუელთაგან 12000 თემურიანის გაჟლეტა.

1387 წ. - თემურლენგის მეორე შემოსევა.

1387-1389 წწ. მეფობა ალექსანდრე I-ისა იმერეთში.

1389-1392 წწ. - მეფობა გიორგი I-ისა იმერეთში.

- 1393 წ. – თემურლენგის მესამე შემოსევა.
- 1393 წ. – გარდაცვალება ბაგრატ V დიდისა.
- 1393-1407 წწ. – მეფობა გიორგი VII-ისა.
- 1394 წ. – თემურლენგის მეოთხე შემოსევა.
- 1399 წ. – თემურლენგის მეხუთე შემოსევა.
- 1399-1411 წწ. – კათოლიკოს-პატრიარქი ელიოზ გობირაჩისძე.
- 1400 წ. – თემურლენგის მეექვსე შემოსევა.
- 1401 წ. – თემურლენგის მეშვიდე შემოსევა.
- 1403 წ. – თემურლენგის მერვე შემოსევა.
- 1405 წ. – თემურლენგის სიკვდილის შემდეგ, მეფე გიორგი VII-მ თათრებს წაართვა ნახიჭევანი და განჯა.
- 1406 წ. – ქართველებმა თათართაგან გაანთავისუფლეს და შემოიერთეს ანი და არზრუმი.
- 1406 წ. – აღათადთან გამართულ ბრძოლაში, გიორგი VII-მ 5000 ქართველით გაანადგურა 15000 თათარი მახზარი; გაქცეულებს თავრიზამდე მისდია ჩეხეთით.
- 1407 წ. – თურქმანთა ახალი გვარჯილაგის, „შავბატკნიანების“ (ყარა-ყონღუ) შემოსევა. ქართველები მარცხდებიან. ბრძოლაში გმირის სიკვდილით ეცემა მეფე გიორგი VII.
- 1407-1411 წწ. – მეფობა კონსტანტინე I-ისა.
- 1411 წ. – ახალი ბრძოლა „შავბატკნიანთა“ არმიასთან, ჩალაღანთან (შირვანში), მეფე კონსტანტინე I-ის დაღუპვა.
- 1411-1426 წწ. – კათოლიკოს-პატრიარქი მიქელ VI.
- 1412-1442 წწ. – მეფობა ალექსანდრე I დიდისა.
- 1415 წ. – ალექსანდრე I-ს განუდგა სამცხის ათაბაგი ივანე ჯაყელი. კონტასთავთან მომხდარ ბრძოლაში ალექსანდრე იმარჯვებს და ათაბაგს ატყვევებს.
- 1426-1430 წწ. – კათოლიკოს-პატრიარქი დავით II.
- 1430-1435 წწ. – კათოლიკოს-პატრიარქი თეოდორე III.
- 1431 წ. – ქართველები ლორეს ათავისუფლებენ თათართაგან.

1431 წ. სვეტიცხოველის „ახლადშენების“ დასასრული და კურთხევა.

1432 წ. ქართველები, ბეშქენ ორბელიანის მეთაურობით, საქართველოს უერთებენ სივნიეთს (ყარაბაღი).

1435-1439 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი დავით III გობელაძე.

1440-1443 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი შიო II.

1442-1446 წწ. მეფობა ვახტანგ IV-ისა.

1443-1459 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დავით III გობელაძე (მეორედ).

1444 წ. ირანელების შემოჭრა სამცხეს, ჯეჰან-შაჰის მეთაურობით. ბრძოლა ახალციხესთან. უკუქცევა ირანელებისა.

1446-1466 წწ. მეფობა გიორგი VIII-ისა.

1447 წ. ბრძოლა სამცხეში ათაბაგის ტახტისათვის, აღბუღასა და ყვარყვარეს შორის. გიორგი VIII-მ ათაბაგობა აღბუღას დაუმტკიცა.

1451 წ. აღბუღა კვდება და გიორგი VIII სამცხის ათაბაგობას უმტკიცებს ყვარყვარეს.

1459 წ. - რომის პაპი პიუს II ახალ „ჯვაროსნულ ომში“ იწვევს ქართველთა მეფეს. გიორგი VIII ემზადება, მაგრამ „ჯვაროსნული ომი“ თურქთა წინააღმდეგ საერთოდ არ შედგება.

1460-1466 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი მარკოზი.

1462 წ. - გიორგი VIII-ს განუდგა სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე II, რომელმაც მოკავშირედ ირანის შაჰი უზუნ-ჰასანიც კი მოიწვია თავის მხედრობით. ბრძოლა მოხდა და გიორგი დამარცხდა.

1463 წ. - გიორგი VIII-ს განუდგა იმერეთის მმართველი ბაგრატი. ბრძოლა მოხდა ჩიხორთან. გიორგი მუყე დამარცხდა. ბაგრატი თავი იმერეთის მეფედ გამოაცხადა.

1465 წ. გიორგი VIII ისევ მიემართება სამცხის ათაბაგის, ყვარყვარე II-ის დასახველად. ყარაენის ტბასთან ღამისთევისას, გიორგი შეთქმულთა ხელით სიკვდილს, საკუთარი სიცოცხლის

გაწარკაღმტყველებს, გადაარჩინა იოთამ ზევდგინიძემ. იქვე, ფარავნის ტბაზე, მუცეს თავს დაეცა და ტყვედ აიყვანა ყვარყვარე ათაბაგმა.

1466 წ. ქუთათისიდან გადმოიჭრა, ტფილისი ხელთ იგდო და „ეროთიანი საქართველოს მუცედ“ თავი გამოაცხადა ბაგრატ იმერთა მუცემ ამიერიდან ბაგრატ VI-მ. ყვარყვარე ათაბაგს ეს არ მოეწონა და ტყვეობიდან გამოსუშვა გიორგი VIII. გიორგიმ კი ტფილისის ტახტი კერ დაიბრუნა, კახეთს წავიდა და იქ გამეფდა ამიერიდან გიორგი I-ის სახელით.

1466-1478 წწ. მეფობა ბაგრატ VI-ისა იმერეთ-ქართლში.

1466-1476 წწ. მეფობა გიორგი I-ისა (ყოფილი გიორგი VIII-ისა), კახეთში.

1466-1479 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დავით IV.

1476-1511 წწ. მეფობა ალექსანდრე I-ისა კახეთში.

1477 წ. ირანელების შემოსევა, უზუნ-პასანის მეთაურობით. ტფილისის, გორის და სამცხის აკლესია-აოხრება.

1479-1505 წწ. მეფობა კონსტანტინე II-ისა იმერეთ-ქართლში.

1480-1492 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ევაგრე.

1483 წ. ბრძოლა არაღეთთან, მეფე კონსტანტინე II-სა და ათაბაგ ყვარყვარე II-ს შორის. იმარჯვებს ყვარყვარე.

1484-1510 წწ. მეფობა ალექსანდრე II-ისა იმერეთში.

1486 წ. ირანელების შემოსევა, იაყუბ-ყაენის მეთაურობით. აღება და გაძარცვა ახალქალაქისა, ახალციხისა, აწყურისა და დმანისისა. სულხან ბარათაშვილის გმირობა: საბარათიანოს ქართველებით იგი დაესხმის ნაღველით მიძავალ მტერს და ერთიანად უღლეს. მათ სარდალსაც საკუთარის ხელით ჰკლავს.

1488 წ. იაყუბ-ყაენი ახალ მარბიელ მხედრობას აგზავნის საქართველოში, ხალილ-ბეგის სარდლობით. ქართველები სასტიკად ანადგურებენ მტერს, ჭანდართან და კუმიხთან გამართულ ბრძოლებში.

1489 წ. ალექსანდრე II იმერეთის ტახტს ართმევს კონსტანტინე II-ს.

1490 წ. ირანელთა ახალი შემოსევა, ისევე ხალილ-ბეგის სარდლობით. ქართველების გამარჯვება, ენაგეტოსა და ჩირხალის ხევს გამართულ ბრძოლებში.

1490 წ. შეხვედრა ტფილისში, - ქართლის მეფე კონსტანტინე II, კახეთის მეფე ალექსანდრე I და სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე II ხელს აწერენ საქართველოს დაშლას, „თავთავიანთ საქართველოთა“ ხაზღვრების დადგენით.

1491 წ. კახეთის მეფე ალექსანდრე I ელჩობას აგზავნის მოსკოვის დიდ მთავარ ივანე III-სთან.

1492-1497 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი აბრამ II აბალაკი.

1494 წ. კონსტანტინე II ქართლის მეფის ელჩი, ნილო, დიპლომატიური მისიით ეგვიპტეს, ქაიროში, მამლუქი ხალიფას, აშრაფ ხეიფ ად-დინ კაიტი-ბეის წინაშე. იმავე წელს ესპანეთის ელჩები ტფილისში.

1495 წ. კონსტანტინე II ესპანელ ელჩებთან ერთად ევროპაში აგზავნის ნილოს, წერილებით ესპანეთის დედოფალ იზაბელასადმი და რომის პაპ ალექსანდრე IV-ისადმი.

1497-1500 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ევროემ I.

1500-1503 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ევაგრე (მეორედ).

1501 წ. ბრძოლა შარურთან (სახიჭყევანში), ირანის შაჰის ტახტისათვის, ისმაილსა და ალექსანდრე სორის. ისმაილს ქართველები ეხმარებიან და კიდევაც იმარჯვებენ. ისმაილი ადის შაჰის ტახტზე.

1503 წ. შაჰ ისმაილი, ისევე ქართველთა დახმარებით, ანადგურებს კიდევ ერთ ტახტის მოცილეს, მურაღს.

1503-1510 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ღორთოეოს II.

1505-1525 წწ. - მეფობა დავით X-ისა ქართლში.

1509 წ. თურქ-ოსმალთა მათხარი ღაშქრობა ქუთათისს, გელათს.

1510-1565 წწ. - მეფობა ბაგრატ III-ისა იმერეთში.

1510-1511 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დიონისე.

1510 წ. იმერეთის მეფე ალექსანდრე II იჭრება ქართლში და იჭერს გორს, მაგრამ იმის გამო, რომ მაშინ იმერეთს ოსმალები შემოესივნენ, გორს მიატოვებს და ისევ იმერეთს ბრუნდება.

1511 წ. კახეთის მეფე ალექსანდრე I-ს ჰკლავს ძიხი ძე გიორგი (ავგიორგი), მძას თვალებს თხრის და კახეთის ტახტს თვითონ იმტკიცებს მამის მკვლელი.

1511-1513 წწ. მეფობა გიორგი II-ისა (ავგიორგი) კახეთში.

1511 წ. კახეთის მეფის, გიორგი II-ის (ავგიორგის) ლაშქრობა ქართლში.

1511-1516 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დოროთეოს II (მეორედ).

1513 წ. კახეთის მეფე გიორგი II (ავგიორგი) კვდება ქსნის ციხის ტყვეობაში, ხოლო კახეთს იერთებს ქართლის მეფე დავით X.

1517-1528 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ბასილე VI.

1518 წ. ირანის ხელმწიფე შაჰ ისმაილი (ქართველებმა რომ ტახტზე აიყვანეს) დიდძალ მხედრობას აგზავნის დღე სულთან რუმლუსა და სამცხის ათაბაგ ყვარყვარე III-ის სარდლობით. სპარსელები და მესხები ერთიანი ძალებით იღებენ სურამს და გორს. ირანელმა სარდალმა ქართლი დახარკა, მძევლად დავით X-ის ძე, რამაზ ბატონიშვილი წაიყვანა და ირანს გაბრუნდა. კახელებმა ქართლის მეფის მარცხით ისარგებლეს და კახეთში ლევან უფლისწული (აქამდე გადაძაღული) გაამეფეს.

1520-1574 წწ. მეფობა ლევანისა კახეთში.

1521 წ. კახელთა ლაშქრობა შაქში.

1522 წ. ირანელთა (შაჰ ისმაილი) მორიგი შემოსევა. დიდი ბრძოლა თელავთან. ღუარსაბ ბატონიშვილის (მომავალ მეფე ღუარსაბ I) ამით გამირობა. ტყვილისის დაცემა შინა დალატით.

1524 წ. - ქართველები შაჰ ისმაილის სიკვდილით სარგებლობენ,

ტცილისსაც დაიხსნიან, აღჯაყლას მდგარ ირანელებსაც ამოწვევებენ და ქართლს მტრისგან გაწმენდენ.

1524-1527 წწ. მეფობა გიორგი IX-ისა ქართლში.

1527-1556 წწ. მეფობა ლუარსაბ I-ისა ქართლში.

1528-1538 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი მალაქია.

1533 წ. „ორი მამიას“ (დადიანი და გურიელი) ღაშქრობა ჯიქეთს.

1535 წლის 12 აბკისტი ბრძოლა მურჯახეთთან (ჯავახეთს), იმერეთის მეფე ბაგრატ III, ლევან I დადიანისა და როსტომ გურიელის დახმარებით, ამარცხებს ათაბაგ ყვარყვარე III-ს და სამცხეს უერთებს იმერეთს.

1538-1541 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი მელქისედეკ II ბაგრატიონი.

1541 წ. ირანის ხელმწიფის, შაჰ თამაზ I-ის შემოსევა, ტცილისის დაცემა (კვლავ შინაღალაგით). ლუარსაბ I ათავისუფლებს ტცილისს.

1541-1547 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი გერმანე.

1543 წ. ოსმალეთის სულთანი სულეიმანი სამცხის ხელახლა მისატაცებლად და იმერეთის დასახველად, მუსა ფაშას სარდლობით აგზავნის 22000 იანიჩარს. ბაგრატ იმერთა მეფემ და როსტომ გურიელმა, ქარაღაქთან გამართულ ბრძოლაში, ოსმალები სასტიკად დაამარცხეს. მუსა ფაშაც მოკვლეს.

1545 წ. ოსმალთა ახალი შემოსევა. ბრძოლა ხოხობტას (ბახიანში). ლუარსაბ I-ის, ბაგრატ III-ის და როსტომ გურიელის ერთიანი ქართული ღაშქარი მარცხდება. სამცხე ისევ ოსმალეთის სამანებში ექცევა.

1547-1550 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი სვიმონ V.

1549 წ. ოსმალთა მათხარი ღაშქრობა სამცხეს. აჰმედ ფაშას სარდლობით. თორთუმის დაცემა, ჭანეთის დაპყრობა ოსმალთაგან.

1550-1557 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ზებედე I.

1551 წ. შაჰ თამაზ I-ის მეორე შემოსევა; სამცხის აწიოკება. ვარძიის გამარჯვა და დაქვევება.

1551 წ. კახელები მეორედ ლაშქრობენ შაჰს.

1554 წ. შაჰ თამაზის მესამე შემოსევა. ისევ ტფილისის დაკეცვა, ისევ შინაღალატით. ტყვეთა გარეკვა, მათ შორის ლუარსაბ I-ის დედისა და დისა.

1555 წ. - ამასიის ზავი: სპარსეთი და ოსმალეთი იყოფენ საქართველოს.

1556 წ. ბრძოლა გარისტანს. ქართველთა ბრწყინვალე გამარჯვება ყიზილბაშებზე. ლუარსაბ I-ისა და სვიმონ I-ის გმირობანი. ლუარსაბის აღსასრული.

1556-1600 წწ. - მეფობა სვიმონ I-ისა ქართლში.

1561 წლის 6 აპრილი ბრძოლა ციხედითან ყიზილბაშებსა და ქართველებს შორის. თითქმის მოკლებული ბრძოლა ქართველებმა წააგეს, გუშაგ გერმანოზიშვილის ბრძეული დაუღვევრობის მიზეზით.

1561 წ. ლევან კახთა მეფე ჯარს თხოვს რუსეთის მეფეს, ივანე IV მრისხანეს. ლევანმა მიიღო და შეიღი წელიწადი (1564-1571) იყოლია რუსის ჯარი კახეთში.

1562 წ. - პირველი გათათრებული ქართველი ბატონიშვილი, დავით ლუარსაბის ძე, სვიმონ I-ის მოძღვენი ძმა ახალი სახელით დაუდ-ხანი. შაჰ თამაზი დაუდ-ხანს აძლევს ირანულ მხედრობას და აგზავნის ტფილისს, „გურჯისტანის ხანის“ ტიტულით.

1562-1584 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ IV ბარათაშვილი.

1565-1586 წწ. მეფობა გიორგი II-ისა იმერეთში.

1567 წ. ბრძოლა დიდომთან. სვიმონ I ამარცხებს დაუდ-ხანის ირანელებს. ირანელები თავს აფარებენ ტფილისს.

1568 წ. ბრძოლა სამადლოსთან. სვიმონ I ისევ სძლევს გათათრებულ ძმას. დაუდ-ხანი კვლავ შეასწრებს ტფილისს.

1568 წ. ბრძოლა იანეთთან (ქვემო იმერეთი). იმერეთის მეფე

გიორგი II ამარცხებს განდგომილ ლევან I დადიანს და ჯავახ ჭილაძეს.

1569 წ. ბრძოლა ფარცხისთან ყიზილბაშთა და ქართველთა შორის. სვიმონ I-ის გამარჯობა. კახაბერ ყორღანაშვილის ღალატი. სვიმონის ტყვეობა. ყორღანაშვილის დასჯა საჩინო ბარათაშვილის მიერ.

1569-1578 წწ. სვიმონ I-ის ტყვეობა ირანში.

1574-1605 წწ. მეფობა ალექსანდრე II-ისა კახეთში.

1578 წ. ოსმალთა დიდი არმიების შემოსევა, ღალა ფაშას ხარდლობით. ტფილისის ოსმალთაგან დაჭერა.

1578 წ. ტყვეობიდან დაბრუნება სვიმონ I-ისა და მისი ბრძოლების დასაწყისი ოსმალეთთან.

1578 წლის 9 აგვისტო დიდი ბრძოლა ჩილდირის ველზე, ოსმალთა და სპარსელთა შორის. სპარსელთა მხარეს იბრძვიან ქართველები. ოსმალები იმარჯვებენ და ტყვე ქართველებს ციციხელზე წვავენ.

1578 წ. სვიმონ I-მა ოსმალთაგან გაწმინდა ღორე და გორი.

1583 წ. სვიმონ I ოსმალთაგან ათავისუფლებს ტფილისს.

1584 წ. ალაგეთზე, სოფელ ხაჭისსოფელთან, სვიმონ I 4000 ქართველით, ხერხიანი მანევრით, ანადგურებს 30000-ან ოსმალურ არმიას.

1584-1591 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ V.

1586-1590 წწ. მეფობა ლევანისა იმერეთში.

1588 წ. ბრძოლა გოფანთოსთან (იმერეთში), ქართლის მეფე სვიმონ I-ისა და იმერეთის მეფე ლევანს შორის. ლევანი მარცხდება და გარბის ლეჩხუმს. სვიმონი იმერეთს ქართლთან შეერთებულად აცხადებს, მაგრამ როგორც კი აგი ქართლს ბრუნდება, ლევანიც მაშინვე ლეჩხუმიდან ჩამოდის და ისევ იჭერს ქუთათისის ტახტს.

1589 წ. კახეთის მეფე ალექსანდრე II რუხეთის მეფის,

თევდორე ივანეს ძისაგან ღებულობს „წყაღობის სიგელს“.

1590-1605 წწ. - მეფობა როსტომისა იმერეთში.

1590 წ. - ოუშკვითის (ქვემო იმერეთი) ბრძოლა. სვიმონ I მარცხდება და საბოლოოდ ხელს იღებს იმერეთის შემოერთების ფიქრზე.

1592-1599 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი დიონისი III.

1599-1603 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი დომენტი I.

1599 წ. - ოსმალთა უზარმაზარი მხედრობის შემოსევა, ჯავარ-ფაშას ხარდლობით. ბრძოლა აღგეთხე, ნახიდურთან. ქართველთა მარცხი და სვიმონ I-ის ტყვედ წაყვანა.

1600-1603 წწ. - სვიმონ I-ის ოსმალური ტყვეობა და აღსასრული.

1601-1606 წწ. - მეფობა გიორგი X-ისა ქართლში.

1601-1602 წწ. - მეფობა დავით I-ისა კახეთში.

1602-1605 წწ. - მეფობა (მეორედ) ალექსანდრე II-სა კახეთში.

1603-1610 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ზებუნე II.

1604 წ. - ირანის დიდი ხელმწიფის, შაჰ აბას I-ის მიწვევით, ქართლის მეფე გიორგი X და კახეთის მეფე ალექსანდრე II თავიანთი ჯარებით, ვითარცა „ძველთაგანი წესით მეწინავენი“, მონაწილეობენ ერევნის აღებაში და იქედან ოსმალთა განდევნაში.

1605-1639 წწ. - მეფობა გიორგი III-ისა იმერეთში.

1605 წლის 12 მარტი - ტრაგედია ძაგქმში (აღმ. კახეთში): სპარსეთში გაზრდილი კახელი უფლისწული კონსტანტინე-მირზა, სპარსთა დახმარებით, ჰკლავს მამას, ალექსანდრე II-ს, და ძმას - გიორგის.

1605 წ. - მეფობა კონსტანტინე I-ისა (მირზა), მამა-ძმის მკვლელისა, კახეთში.

1605 წლის 22 ოქტომბერი - აჯანყებული კახელები, ბელაქნის წყალზე გამართულ ბრძოლაში, კლავენ კონსტანტინე-მირზას.

1606-1614 **წწ.** მეფობა ლუარსაბ II-ისა ქართლში.

1606-1648 **წწ.** - მეფობა თეიმურაზ I-ისა კახეთში.

1609 **წ.** - გმირობა და მოწამებრივი სიკვდილი თევდორე მღვდლისა.

1609 **წლის 27 თებერვალი** ბრძოლა ტაშისკარს, ქართველები, გიორგი სააკაძის შეთაურობით, ანადგურებენ ოსმალთა და ყირიმელთა არმიას.

1609 **წ.** გურიის მთავარი მამია II ღაშქრობს და ათავისუფლებს აჭარას ოსმალთა ბატონობისაგან. მაგრამ მალე ისევ იჭეოენ აჭარას ოსმალები.

1610-1613 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი იოანე VI ავალიშვილი.

1612 **წ.** შეთქმულება გიორგი სააკაძის წინააღმდეგ და მისი გაქცევა სპარსეთს.

1614 **წ.** შაჰ აბასის პირველი შექმნილია. თეიმურაზ კახთა მეფე, შაჰის მოთხოვნაზე, მძევლებად აძლევს დედას ქეთევან დედოფალს და შვილებს ლევანს და ალექსანდრეს.

1614 **წლის 14 მარტი** ბრძოლა ჟალეთთან. თეიმურაზ I-მა ალფა გაარღვია და ქართლს გადაასწრო.

1614 **წ.** თეიმურაზ I კახთა მეფე და ლუარსაბ II ქართლას მეფე შაჰ აბასისგან გარბიან და თავს აფარებენ იმერეთის მეფე გიორგი III-ს.

1614 **წ.** შაჰ აბასისგან კახეთის დარბევა, ძარცვა, ნგრევა: კახეთის მოსახლეობა გადასახლება ირანს.

1615 **წ.** შაჰ აბასის მოთხოვნაზე, ლუარსაბ II-ის დაბრუნება ქართლს და შაჰისგან მისი წაყვანა ირანს.

1615-1622 **წწ.** ტყვეობა ლუარსაბ II-ისა, ასტრახადისა და გულაბეღას ციხეებში.

1615-1619 **წწ.** მეფობა ბაგრატ VII-ისა (ბაგრატ-ხანა) ქართლში.

1615 **წლის 15 სექტემბერი** კახელთა აჯანყება ალავერდს,

დავით ჯანდიერის მეთაურობით. ირანელთა ციხიონის ამოუ-
ღწობა.

1615 წ. შაჰ აბასის მეორე შემოსევა და კახეთის აკლესია-
გახახლება.

1616 წ. შაჰ აბასის მესამე შემოსევა, კელაჯ დარბევა და
გადასახლება კახეთისა.

1616-1622 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი ქრისტეფოროს I.

1617 წ. შაჰ აბასის მეოთხე შემოსევა კახეთში, ახალი რბევა,
თავარქმნა, წარტყვევნა, გადასახლება.

1618 წ. თეიმურაზ I თავს აფარებს თურქეთს; იქედან შემწეობას
თხოვს რუსეთის მეფეს, მიხეილ რომანოვს.

1619 წ. შაჰ აბასის ბრძანებით, დაახლოჯავებენ და დახოცავენ
მძევლად წაყვანილ შვილებს თეიმურაზ I-ისას.

1619-1630 წწ. მეფობა სვიმონ II-ისა (სვიმონ-ხანი) ქართლში.

1622 წ. მოწამებრივი აღსახსრული მეფე ლუარსაბ II-ისა.

1623 წ. ბრძოლა კოჭორაულთან (იმერეთში). იმერეთის მეფე
გიორგი III მარცხდება ოდიშის, აფხაზეთისა და გურიის მოაგრებთან
შეტაკებაში.

1623-1630 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ზაქარია ჯორჯაძე.

1623 წ. სპარსელები და ქართველები (გიორგი სააკაძე) იღებენ
ყანდაპარს.

1623 წ. სპარსელები და ქართველები (გიორგი სააკაძე) იღებენ
ბაღდადს.

1624 წლის 13 სექტემბერი მოწამებრივი აღსახსრული
ქეთევან დედოფლისა.

1624 წლის 25 მარტი ბრძოლა მარტყოფის ველზე.
ამოწყვეტა სპარსთა ჯარებისა. გმირობა გიორგი სააკაძისა.

1625 წ. მოწამებრივი აღსახსრული პაატა სააკაძისა.

1625 წლის 1 თებერვალი ბრძოლა მარაბდის ველზე,
მსხვერპლთა: 14000 ირანელი, 10000 ქართველი. გმირობანი გიორგი

სააკაძისა, თეიმურაზ I-ისა, ცხრა ძმა ხერხეულიძისა, ცხრა მანაბულისა, შვიდი ჩოლოყაშვილისა...

1625 წ. - ბრძოლა ქსანზე. ქართველთა (გიორგი სააკაძე) გამარჯვება. ირანელთა ამოწყვეტა.

1626 წ. გიორგი სააკაძე სამხრეთ საქართველოში. მესხეთისა და ქვემო ქართლის გათავისუფლება.

1626 წ. - ბაზალეთის ომი - თეიმურაზ I-ისა და გიორგი სააკაძის „ბანაკთა“ შორის. სააკაძის „ბანაკის“ მარცხი.

1626-1629 წწ. გიორგი სააკაძე ოსმალეთში.

1626 წ. - ნიკიფორე ირბახის ელჩობა ევროპაში.

1628 წ. - რომის პაპის, ურბნუს VIII-ის წერილები საქართველოს მეფე-მთავრებისადმი.

1629 წ. ქართული სტამბის დაარსება რომში.

1629 წლის 3 ოქტომბერი გიორგი სააკაძისა და მისი თანმხლები ქართველების (40-50 კაცი) დახოცვა აღეპოში.

1630 წ. სვიმონ II-ის მკვლელობა სხვილოს ციხეში, ზურაბ ერისთავისაგან.

1630 წ. ზურაბ ერისთავის მკვლელობა საფურცლეს, თეიმურაზ I-საგან.

1630-1637 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ევდემოზ I დიასამიძე.

1631 წ. თეიმურაზ I-ის ღაშქრობა დაღესტანს.

1632 წ. თეიმურაზ I და განჯა-ყარაბაღის ბეგლარბეგი დავით უნდილაძე (დაუდ-ხანი), შეერთებული ძალებით, მდ. იორზე, ულუჯენ შაჰ სეფის ყიზილბაშურ ჯარს.

1632-1658 წწ. მეფობა როსტომისა (როსტომ-ხანი) ქართლში.

1638-1660 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ქრისტეყვორე II ამილახორი.

1639-1660 წწ. მეფობა ალექსანდრე III-ისა იმერეთში.

1648 წ. -- ბრძოლა უღლისთან (თიანეთი), თეიმურაზ I-სა და

როსტომ მეფეს შორის. მრავალ მამულს შეიღწა შორის, იღუპება თეიმურაზის ერთადერთი ძე, დავით (დათუნა) ბატონიშვილი. დაპარცხებული თეიმურაზი მიდის იმერეთს.

1649 წ. თეიმურაზ I და ალექსანდრე III იმერთა მეფე რუსეთში დახმარებას თხოვნით აგზავნიან ელჩობას (ივანე გრიგოლაშვილი, არქიმანდრიტი პახომი, მღვდელი დავითი და ბერი ვასილი).

1649 წ. რუსი ელჩების, ტოლოჩანოვისა და იველიევის ჩამოსვლა იმერეთში.

1651 წ. - იმერეთის მეფე ალექსანდრე III ხელს აწერს რუსეთის „ერთგულების ფიცს“.

1652 წ. მოსკოვს, მეფე ალექსი რომანოვის კარი „აღსაზრდელად“ ღებულად თეიმურაზ I-ის შვილიშვილს, ნიკოლოზს, ანუ ერეკლე დავითის ძე ბატონიშვილს.

1658 წ. თეიმურაზ I-ის წვევა მოსკოვს.

1658 წ. იმერეთის მეფე ალექსანდრე III აპარცხებს ლიპარატ დადიანს და მის ნაცვლად ოდიშის ტახტზე სვამს ვამეყ დადიანს.

1658 წ. გარდაცვალება როსტომ მეფისა და დაკრძალვა მისი არანში, ყუმი. შაჰ აბასის ახლოს.

1658-1675 წწ. მეფობა ვახტანგ V შაჰნავაზისა ქართლში.

1659 წ. აჯანყება ბახტრიონს. გმირობა ბიძინა ჩოლოყაშვილისა, მალე და ელიზბარ ქსნის ერისთავთა. მათი მოწამებრივი აღსასრული არანში.

1660-1661 წწ. - მეფობა ბაგრატ IV-ისა იმერეთში.

1660-1676 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი დომენტი II მუხრან-ბატონი.

1661 წ. „მეფობა“ ვახტანგ ჭუჭუნაშვილისა იმერეთში.

1661-1663 წწ. მეფობა არჩილ II-ისა იმერეთში.

1661 წ. შეხვედრა თეიმურაზ I-ისა და ვახტანგ V-ისა იმერეთში.

- 1661 წ. - თეიმურაზ I-ის გამგზავრება ირანს. შეხვედრები შაჰ აბას II-სთან.
- 1663 წ. - გარდაცვალება თეიმურაზ I-ისა ასტრახადის ციხეში. გადმოსვენება კახეთში, აღავერდს.
- 1663-1665 წწ. - მეფობა ბაგრატ IV-ისა (მეორედ) იმერეთში.
- 1664-1676 წწ. - მეფობა არჩილ II-ისა კახეთში.
- 1665 წ. - „მეფობა“ ვახტანგ ჭუჭუნაშვილისა (მეორედ) იმერეთში.
- 1665 წ. - მეფობა დემეტრე გურიელისა იმერეთში.
- 1666-1678 წწ. - მეფობა ბაგრატ IV-ისა (მესამედ) იმერეთში.
- 1669 წ. - ბრძოლა ჩხართან. ბაგრატ IV ამარცხებს ლევან III დადიანს და სეხნია ჩხეიძეს.
- 1674 წ. - ერეკლე (ნიკოლოზ) ბატონიშვილის ჩამოსვლა მოსკოვიდან სპარსეთს (კახეთს გამოვლით).
- 1676-1688 წწ. - მეფობა გიორგი XI-ისა ქართლში.
- 1678-1688 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ VI ამილახორი.
- 1678-1679 წწ. - მეფობა არჩილ II-ისა (მეორედ) იმერეთში.
- 1679-1681 წწ. - მეფობა ბაგრატ IV-ისა (მეოთხედ) იმერეთში.
- 1681-1683 წწ. - მეფობა გიორგი III გურიელისა იმერეთში.
- 1682-1689 წწ. - არჩილ II-ის პირველი ყოფნა რუსეთში.
- 1683-1690 წწ. მეფობა ალექსანდრე IV-ისა იმერეთში.
- 1684 წ. ბრძოლა როკითთან (იმერეთში). ალექსანდრე IV ამარცხებს და ჰხოცავს თავის მომტყერეებს - გიორგი გურიელს, შოშიაჯა ერისთავს და პაატა აბაშიძეს.
- 1688-1703 წ. მეფობა ერეკლე I ნაზარალიხანისა ქართლში.
- 1688-1691 წწ. - კათოლიკოს-პატრიარქი იოანე VII დიასამიძე.
- 1690-1691 წწ. მეფობა არჩილ II-ისა (მესამედ) იმერეთში.
- 1691 წ. - ბრძოლა სოფ. გოდოგანთან. არჩილ II ამარცხებს ალექსანდრე IV-ს.

1691-1696 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ VI ამილახორი (მეორედ).

1691-1695 **წწ.** - მეფობა ალექსანდრე IV-ისა (მეორედ) იმერეთში.

1694 **წ.** ალექსანდრე IV-მ ილაშქრა ქართლს, აიღო და გაძარცვა ალი.

1695 **წ.** - აჯანყებულმა თავადებმა ალექსანდრე IV შეიპყრეს და მიჰკვარეს ქართლის მეფე გიორგი XI-ს, რუსში. გიორგიმ ალექსანდრე იქვე დააბრუნებინა და დააფლობინა.

1695-1696 **წწ.** მეფობა არჩილ II-ისა (მეოთხედ) იმერეთში.

1696-1697 **წწ.** მეფობა გიორგი IV გონიასი იმერეთში.

1696-1700 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი იოანე VII დიასამიძე (მეორედ).

1698 **წ.** მეფობა არჩილ II-ისა (მეხუთედ) იმერეთში.

1698-1701 **წწ.** მეფობა სვიმონისა იმერეთს.

1699-1713 **წწ.** არჩილ II-ის ყოფნა და მოღვაწეობა რუსეთში.

1701-1705 **წწ.** კათოლიკოს-პატრიარქი ევდემოზ II დიასამიძე.

1701 **წ.** მეფობა მამია III გურიელისა იმერეთში.

1701-1703 **წწ.** მეფობა გიორგი V აბაშიძისა იმერეთში.

1703 **წ.** ოსმალთა შემოსევა იმერეთს.

1703-1711 **წწ.** - მეფობა გიორგი VI-ისა იმერეთში.

1703 **წ.** არჩილი აარსებს ქართულ სტამბას მოსკოვში.

1703-1709 **წწ.** მეფობა გიორგი XI-ისა (მეორედ) ქართლში.

1703-1709 **წწ.** - მეფობა ერეკლე ნაზარალიხანისა კახეთში.

1703-1711 **წწ.** ჯანიშინობა ვახტანგ VI-ისა ქართლში.

1704 **წ.** - გიორგი XI იპყრობს ავღანისტანს (ირანისთვის).

1704-1709 **წწ.** გიორგი XI-ის მმართველობა სპარსეთსა და ავღანისტანს.

1705-1725 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი დომენტი III.

- 1705 წ. ვახტანგ VI იწვევს ხაეკლესიო კრებას. კათოლიკოსად აკურთხებს დომენტი III-ს. კრძალავს ტყვეთა ხეიდვას.
- 1707 წ. ვახტანგ VI ღაშქრობს ოსეთში.
- 1709 წლის 21 აპრილი შეთქმულება და გიორგი XI-ის დაღუპვა ავღანისტანს.
- 1709-1711 წწ. მეფობა ქაიხოსროსი ქართლში.
- 1711 წ. ვახტანგ VI მეორედ ღაშქრობს ოსეთში.
- 1709-1722 წწ. მეფობა დავით II იმამ-ყული-ხანისა კახეთში.
- 1711 წ. მეფობა მამია III გურიელისა (მეორედ) იმერეთში.
- 1712 წ. ჩხართან მომხდარ ბრძოლაში, გიორგი VI-მ კვლავ დაიბრუნა იმერეთის გვირგვინი.
- 1713 წ. არჩილის გარდაცვალება მოხკოვს.
- 1713 წ. ოკრიბახთან მომხდარ ბრძოლაში მამია III გურიელმა მესამედ დაიბრუნა იმერეთის მეფობა, მაგრამ სულ მალე მოკვდა კიდეც.
- 1713-1716 წწ. ხულხან-ხაბა ორბელიანის მოგზაურობა ეგროპაში.
- 1714-1716 წწ. მეფობა იესე აღი-ყული-ხანისა ქართლში.
- 1714-1716 წწ. მეფობა გიორგი VI-ისა (მესამედ), იმერეთში.
- 1716-1724 წწ. მეფობა ვახტანგ VI-ისა ქართლში.
- 1716 წ. მეფობა გიორგი გურიელისა იმერეთში.
- 1718-1720 წწ. მეფობა გიორგი VI-ისა (მეოთხედ) იმერეთში.
- 1720-1732 წწ. მეფობა ალექსანდრე V-ისა იმერეთში.
- 1720 წლის 7 ნოემბერი დაიბადა ერეკლე ბატონიშვილი „პატარა კახი“.
- 1721 წ. ვახტანგ VI-ის ღაშქრობა ლეკებზე.
- 1721 წ. პოლიტიკური კავშირი ვახტანგ VI-ისა რუსეთის მეფე პეტრე I-თან.
- 1722-1733 წწ. მეფობა კონსტანტინე II მაჰმად-ყული-ხანისა კახეთში.

1722 წ. პეტრე I-ის სამხრეთული ლაშქრობის მანიფესტი და მისი ამოცხება საქართველოსთვის.

1723-1724 წწ. ოსმალთა და ლეკთა შემოსევები ქართლში.

1723 წ. კონსტანტინე II მაჰმად-ყული-ხანი კახთა ჯარით ლაშქრობს ქართლზე. აიღო მცხეთა და დაესხა ტფილისს. ამოდ ებრძოიან ვახტანგ VI და ბაქარ ვახტანგის ძე. კონსტანტინე მოუხილობს ლეკებს. ტფილისს იღებენ, მარცვავენ, ხიონის ტაძარს წვავენ. ოსმალებიც მოუხწრებენ და ეუფლებიან საქართველოს საგახტოს.

1724 წლის 03 დღის - ვახტანგ VI ტოვებს („აგდებს“) საქართველოს და, რჩეული ქართველობით, მიეშურება რუსეთს.

1724 წ. ბრძოლა გუფთასთან, ქართველებსა და ოსმალებს შორის. პირველად იმარჯვებენ ქართველნი. ბოლოს კი მოღალატე ქართველები ამარჯვებინებენ ოსმალებს.

1725 წლის 26 იანვარი სულხან-საბა ორბელიანის გარდაცვალება და დაკრძალვა მოსკოვს.

1725-1737 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ბესარიონ ორბელიანი.

1731 წ. კონსტანტინე კახთა მეფისა და ისაყ ოსმალთ ფაშას ერთობლივი შემოსევა და ქართლის დარბევა.

1733 წ. სამეგრელოში ოსმალთა შემოსევა და მარცვა-რბევა.

1733-1743 წწ. - მეფობა თეიმურაზ II-ისა კახეთში.

1735 წ. ნეიშნის ბრძოლა. ქართველთაგან ლეკთა განადგურება.

15 წლის ერეკლე ბატონიშვილის პირველი საბრძოლო ნათლობა.

1737-1739 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი კირილე.

1737 წლის 26 მარტი - ვახტანგ VI-ის გარდაცვალება და დაკრძალვა ასტრახანს.

1737 წ. თეიმურაზ II, კახთა ჯარით, ნადირ შაჰის მიწვევით, მონაწილეობას ლეიბლობს ყანდაჰარის აღებაში.

1738 წ. - ერეკლე ბატონიშვილი ნადირ შაჰს მიჰყავს ინდოეთს ლაშქრობაში.

1738-1740 **წწ.** შანშე ქსნის ერისთავის აჯანყება.

1739-1741 **წწ.** კათოლიკოს-პატრიარქი ლომენტი III (მეორედ, ოსმალთ ჭყვეობიდან დაბრუნების შემდეგ).

1741-1744 **წწ.** კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ VII ხერხეულიძე.

1742-1744 **წწ.** გივი ამილახორის აჯანყება.

1743 **წ.** საგურამოსთან, არაგვზე, ერეკლე ბატონიშვილი ანადგურებს ოსმალთა და ლეკთა ჯარებს, მათ ბელადებს (ხიზინბეგი და მალაჩი) თავისი ხელით ხოცავს.

1744 **წ.** - ქრისტიანული წესით და ქრისტიანობის რჯულშეუცვლელად მყოფებად იკურთხებიან: ქართლში თეიმურაზ II და კახეთში მისი ძე ერეკლე II.

1744-1755 **წწ.** - კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I დიდი.

1747 **წ.** ერეკლე ანადგურებს აბღულ-ბეგს.

1749 **წ.** თეიმურაზი და ერეკლე ანადგურებენ სომხეთში შემოჭრილ მაჰმად-ხანს.

1750 **წ.** თეიმურაზი და ერეკლე ანადგურებენ ფანა-ხანს.

1750 **წ.** დანღისთან, ალაზანზე, ერეკლე ანადგურებს ლეკთა ჯარს.

1751 **წლის 15 თებერვალი** - აგრი-ჩაისთან გამართულ ბრძოლაში, შაქის ხანი ჰაჯი-ჩალაბი ამარცხებს თეიმურაზისა და ერეკლეს ჯარს.

1751 **წლის 27 ოქტომბერი** - ყირბულახთან (ერევნის ახლოს), ერეკლე ხერხიანი მანევრით, ანადგურებს აზატ-ხანს.

1752 **წლის 1 სექტემბერი** -- თულქითაფასთან, ერეკლე და თეიმურაზი ანადგურებენ ალა-ქიშს, ჰაჯი-ჩალაბის ძეს.

1752-1784 **წწ.** -- მეფობა სოლომონ I დიდისა იმერეთში.

1754 **წ.** - სოლომონ I, სიკვდილის სასჯელით, კრძალავს ჭყვეთა სყიდვას.

1754 წლის 16 აპრილი სოფ. მჭადიჯვართან, ერეკლე ანადგურებს ნურსალ-ბეგს და მის ლეკურ მხედრობას.

1755 წ. ერეკლე კიდევ ერთხელ ანადგურებს ნურსალ-ბეგს, ყვარულთან.

1755-1764 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი იოსებ ჯანდიერი.

1756 წ. - ერეკლე და თეიმურაზი ლეკებს ანადგურებენ ნიზბისთან, კარალეთთან, სკრასთან.

1757 წლის 14 დეკემბერი - სოლომონ I თურქებს ანადგურებს ხრესილთან გამართულ დიდ ბრძოლაში.

1758 წ. - გორში, კავშირი „დიდი სამეულისა“ - სოლომონ I, თეიმურაზ II, ერეკლე II.

1758 წ. იმერეთის სრულიად დახსნა ოსმალეთის ქვეშევრდომობისგან, სოლომონ I-ის ღვაწლმოსილებით.

1858 წ. - ერეკლე, თეიმურაზი და სოლომონი ანადგურებენ ლეკთა ჯარებს, რომელთაც ბელადობენ ჩონჩილ-მუსა და კოსტა-მალაჩილა.

1759 წლის 4 დეკემბერი - სოლომონ I ქუთათისში იწვევს საეკლესიო კრებას. ქუთათელად აკურთხებენ მაქსიმე აბაშიძეს. იკრძალება საეკლესიო ყმა-მამულთა ხელყოფა საერო ფეოდალთაგან. გადააყენეს უნიჭი და უზნეო სამღვდელანი. მეორე დღეს, 5 დეკემბერს, სხდომაზე საგანგებო ფიცს დებენ „ტყვის სყიდვის“ საბოლოოდ აღკვეთაზე.

1760 წ. თეიმურაზ II-ის გამგზავრება რუსეთს.

1760 წ. - ერეკლე ლეკებს ანადგურებს ყარაიას.

1760 წ. ოსმალური ჯარების შემოსევა იმერეთს, სერასქერ მოლა-აბდულას მეთაურობით. სოლომონის გამარჯვება და მტრის განდევნა.

1761 წ. - ისევ შემოსევა ოსმალებისა, ისევ გამარჯვება იმერლებისა.

- 1761 წ. ერეკლე ლეკებს ანადგურებს, სუჰეულიანთან.
- 1762 წ. ერეკლე ლეკებს ანადგურებს, ახმეტას.
- 1762 წ. გარდაცვალება თეიმურაზ II-ისა რუსეთში. დაკრძალვა ასტრახანს.
- 1762 წ. - ერთხელმწიფობა ერეკლე II-ისა ქართლ-კახეთს.
- 1763 წ. - კვლავ შემოხევა ოსმალებისა იმერეთს. კვლავ გამარჯვება იმერეთა, მათი დიდი მეფის, სოლომონ I-ის წინამძღოლობით.
- 1763 წ. - ერეკლე ლეკებს ანადგურებს კეხეთან.
- 1764 წ. - ერეკლე ლეკებს ანადგურებს მრავალწეაროს.
- 1764-1788 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I დიდი (მეორედ).
- 1765 წ. პაატა ბატონიშვილის შეთქმულება ერეკლეს წინააღმდეგ.
- 1765 წ. - ერეკლე ლეკებს ანადგურებს სამგორს.
- 1765-1766 წწ. - ასი ათასიანი ოსმალური ურდოს შემოჭრა გურია-იმერეთში, ჰასან ფაშა ჯაყელის ხარდლობით. მტრის წარმატებანი ქართველთა შინაღალატის წყალობით. სოლომონ I, პარტიზანული ომის ტაქტიკით, ოსმალებს აიძულებს ხელცარიელი გაბრუნდნენ უკან.
- 1767 წ. - ერეკლე ლეკებს ანადგურებს იორზე.
- 1767 წ. ზავის დადება სტამბულს, იმერეთსა და ოსმალეთს შორის.
- 1769 წ. როსტომ რაჭის ერისთავისა და მისი ოჯახის დასჯა, დალატისათვის, სოლომონ I-ის მიერ.
- 1769 წლის 21 მაისი რუსეთის, ქართლ-კახეთის და იმერეთის შეთანხმება.
- 1769 წ. - რუსის ჯარის ჩამოსვლა გენ. ტოტლებენის სარდლობით.
- 1770 წლის 18 აპრილი ბრძოლა აწყურთან. ტოტლებენის დაღალატი.
- 1770 წლის 20 აპრილი ასპინძის ბრძოლა. ერეკლე 3000

ქართველით სპობს 8000-ან ოსმალურ-ლუკურ ჯარს და თავისი ხელით კლავს მტრის ბელადს კონტა-მალაჩილას.

1770 წლის იანვარი - ოსმალთა ახალი შემოსევა იმერეთს. სოლომონის კვლავ გამარჯვება და მტრის უკუქცევა.

1771 წ. - სოლომონ I ოსმალთა ჯარს ანადგურებს მალთაყვასთან.

1771 წ. - ტოტლებენის გაწვევა რუსეთში და მის მაგივრად გენ. სუხოტინის ჩამოსვლა საქართველოში.

1772 წ. - სუხოტინის უკანაჟი, რუსეთში გაწვევა, საქართველოში უსარგებლოდ მისი ყოფნის შემდეგ.

1774 წლის 6 თებერვალი სოლომონ I ჩხერიძელას ხეობაში ანადგურებს ლეკთა და ოსმალთა ჯარებს.

1778 წ. ერეკლე ანადგურებს ყუბის ბატონს, ფათალი-ხანს.

1779 წ. ერეკლე ანადგურებს ერევნის ხანს, ჰუსეინ-ყულის.

1779 წ. - რუჩის ციხესთან, სოლომონ I სასტიკად ამარცხებს სამეგრელოში შემოჭრილ დიდძალ თურქობას.

1781 წ. - ლევან ერეკლეს ძე ბატონიშვილის სიკვდილი.

1781 წლის ივლისი - სოლომონ I-ის ღაშქრობა და ამას ცდა აჭარის გათავისუფლებისა.

1783 წლის 24 ივლისი - გეორგიევსკის „ტრაქტატის“ გაფორმება რუსეთსა და ქართლ-კახეთს შორის.

1784 წლის 22 იანვარი - „ტრაქტატს“ ხელს აწერენ იკატერინე II და ერეკლე II.

1784 წლის მარტის 30 რვალი დღეები - სოლომონ I იმერეთსა და გურულთა ჯარით, ოსმალებს მიერეკება ქობულეთიდან, ციხისძირიდან და ჩაქვიდან.

1784 წლის 9 მარტი - სოფელ ნაჭიშკრევთან, საფარში მოქცეული სოლომონ მეფე მარცხდება.

1784 წლის 23 აპრილი - მოულოდნელი და უცებისი სიკვდილი სოლომონ I დიდისა, ქუთათისს.

1784-1789 წწ. - მეფობა დავით II-ისა იმერეთს.

1784 წ. - ქართველთა და რუსთა ლაშქრობა ჭარ-ბელაქანში. ბრძოლა მუღანლოსთან. ლეკების განადგურება.

1787 წ. - ქართველთა (ერეკლე II) და რუსთა (გენ. ბურნაშოვი) ლაშქრობა განჯას და მისი ხელახალი დამორჩილება.

1788-1811 წწ. კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ II.

1789 წ. ერეკლეს შვილიშვილი, დავით გიორგის ძე, ანადგურებს ახალციხიდან ქართლში სათარეშოდ შემოჭრილ ლეკთა ჯარს.

1789 წლის 11 ივლისს სოფ. მათხოჯთან (ქუთათისის ახლოს), ერთმანეთს საომრად ხვდებიან იმერეთის ტახტის მთავარი დავით გიორგის ძე და დავით არჩილის ძე. დამარცხდა და ახალციხეს გაიქცა დავით გიორგის ძე, ხოლო გამარჯვებული დავით არჩილის ძე ჯდება იმერეთის ტახტზე, ხოლომონ II-ის სახელით.

1789-1810 წწ. მეფობა ხოლომონ II-ისა იმერეთში.

1789 წლის ოქტომბერი - ერეკლეს შვილიშვილი, დავით გიორგის ძე, ყარსთან, ანადგურებს ლეკებს და მათ ბელადსაც, იშიყბეგს, საკუთარი ხელით კლავს.

1790 წ. - ერეკლეს შვილიშვილი, დავით გიორგის ძე, პანკისის ხეობაში ანადგურებს იქ მოთარეშე ლეკებს.

1790 წლის 25 ივლისს - იმერთა ელჩობა ტფილისის სასახლეში ერეკლე II-ს სთხოვს იმერეთის შეერთებას ქართლ-კახეთთან. ერეკლეს უარი.

1790 წ. - იმერეთის ყოფილი მეფე დავით II (გიორგის ძე) ახალციხიდან გადმოყვანილი ოსმალთა და ლეკთა ჯარით ცდის ბელს ქუთათისის ტახტის დასაბრუნებლად. ლოსიათხევს გამართულ ბრძოლაში, ხოლომონ II-მ შეტოქე გაანადგურა.

1795 წ. ალა-მაჰმად-ხანის შემოსევა. კრწანისის ბრძოლები; 8, 9, 10 სექტემბერს ქართველთა გამარჯვებანი; 11 სექტემბერს კვლავ შინა („ტფილისური“) დაღაბის წყალობით, ქართველთა მარცხი. მსხვერპლი: 15000 ირანელი, 3000 ქართველი (ამათ შორის 300 არაგველი). ტფილისის დაცემა.

1795 წლის 12-22 სექტემბერი ალა-მაჰმად-ხანი ტფილისში. ქალაქის აკლესია-აოხრება-წარტყვევნა. ათი დღის თავზე ალა-მაჰმად-ხანის წასვლა ტფილისიდან.

1796 წ. - ქართველები ხელახლა იპყრობენ ალა-მაჰმად-ხანზე მიძხრობილ განჯას.

1798 წლის 11 ოანვარი გარდაცვალება მეფე ერეკლე II-ისა.

1798-1800 წწ. - მეფობა გიორგი XII-ისა ქართლ-კახეთს.

1899 წ. ტფილისში შემოდის რუსული ჯარი, გენ. ლაზარევის სარდლობით.

1800 წ. - ახალი რუსული ლეგიონის შემოსვლა, გენ. გულთაკოვის სარდლობით.

1800 წლის 7 ნოემბერი - ბრძოლა ნიახურას ველზე, სოფ. კაკაბეთთან. ქართველები და რუსები ანადგურებენ ლეკთა მხედრობას (18000 ლეკი) და მათ წინამძღოლთა ოძარ-ხანს და ალექსანდრე ერეკლეს ძე ბატონიშვილს.

1800 წლის 22 დეკემბერი რუსეთის იმპერატორი პავლე I სარგებლობს მეფე გიორგი XII-ის ავადმყოფობით და ხელს აწერს იმპერიასთან ქართლ-კახეთის „შეერთების“ (დაპყრობის) მანიფესტს.

1800 წლის 28 დეკემბერი - გარდაცვალება მეფე გიორგი XII-ისა.

1800-1801 წწ. - „განმგებლობა“ დავით XII-ისა.

1801 წლის 12 სექტემბერი რუსეთის ახალი იმპერატორი ალექსანდრე I ხელს აწერს რუსეთის იმპერიასთან ქართლ-კახეთის „შეერთების“ (დაპყრობის) მანიფესტს.

1802 წლის 12 აპრილი გენერალი კნორინგი, ჯარით გარშემორტყმულ სიონის ტაძარში საგანგებოდ მოწვეულ ხალხს, ხელმოწერიდან შვიდი თვის დაგვიანებით უკითხავს „შეერთების მანიფესტს“ და იქვე, ტაძარში მოქცეულებს (ფაქტიურად -- „დაჭერილებს“) ძალით ადებინებს ფიცს მოსმენილი „მანიფესტის“ ერთგულებაზე.

1802 წლის 8 მაისი ტფილისში, „ყოფილი საქართველოს ყოფილ დედაქალაქში“, საზეიმოდ იხსნება და დგინდება რუსული „მმართველობა“, სათავეში „მთავარმართველი“ და მისი თანამემსვე სამხედრო გუბერნატორი. პირველი მთავარმართველი - გენერალი კნორინგი.

1802 წლის ივლისი სოფ. ქვლქენურში, კახელი თავადების შეთქმულება რუსული მმართველობის წინააღმდეგ. განიზრახვენი სამეფო ტახტის აღდგენას და იულონ ბატონიშვილის გამეფებას. შეთქმულების ჩაშლა შინაგამკველობის წყალობით.

1802 წლის 8 სექტემბერი მთავარმართველად დიმიტრი ციციანოვის (ციციშვილი) დანიშვნა.

1803 წლის 9 მარტი რუსთა და ქართველთა ჯარმა დალაშქრა და დახარკა ჭარ-ბელაქანი.

1803 წლის 19 აპრილი გიორგი XII-ის ქვრივი, დელოვადი მარიამი, უხეში მოპყრობისათვის, ხანჯლით კლავს გენერალ ლაზარევს.

1804 წლის 3 იანვარი ციციანოვი რუსთა და ქართველთა ჯარით იღებს განჯას.

1804 წლის 20 აპრილი სოლომონ II და მთავარმართველი ციციანოვი, ელაზნაურში (ხარაგაულის რ.), ხელს აწერენ „ტრაქტატს“, რომლითაც იმერეთი შედის რუსეთის ქვეშევრდომობაში.

1804 წლის ნოემბერი რუსები მდინარე ხობის შესართავში, ყულევს, აგებენ დიდ სამხედრო ბანაკს.

1804 წლის 30 ივნისი ბრძოლა მდინარე ზანგაზე (სომხეთში). ციციანოვი რუსთა და ქართველთა ჯარით ამარცხებს სპრასეთის საომარ ძალებს.

1804 წ. - მთიულეთის აჯანყება რუსული მმართველობის წინააღმდეგ.

1806 წლის 8 თებერვალი ციციანოვის დაღუპვა, ბაქოს კარებთან, მოლაპარაკებისას, მზაკვრული ტყვიით.

1806 წლის 2 ივნისი - მთავარმართებლად გულოვიჩის დანიშვნა.

1806 წლის 8 ნოემბერი - დიმიტრი ორბელიანის ლაშქრობა ჭარში.

1806 წლის 17 ივლისი - ბრძოლა გუმბრთან (სომხეთში). რუსები და ქართველები ამარცხებენ აბას-მირზას ირანულ არმიას.

1809 წლის 5 მარტი - მთავარმართებლად ტორმასოვის დანიშვნა.

1809 წლის ნოემბერი - ბრძოლა სოფელ გრიგოლეთთან. დიმიტრი ორბელიანი ამარცხებს თურქებს და ლებუღობს ფოთის კლიტეებს.

1810 წლის 20 თებერვალი - ქუთათისში ცხადდება რუსული მმართველობა. მყფე სოლომონ II მოტყუებით მიჰყავთ ტფილისს.

1810 წლის 10 მაისი - სოლომონ II-ის გაპარვა ტფილისიდან და გაქცევა ახალციხეს.

1810 წლის 17 მაისი - სოლომონ II ახალციხიდან იმერეთს აგზავნის მოწოდებებს, ძალუ თვითონაც გადადის და თვითვე უდგება სათავეში აჯანყებულ იმერეთს.

1810 წ. - ჯერ წარმატებანი იმერეთის აჯანყებისა. ძალუ მარცხი და სოლომონ II-ის გაქცევა, ჯერ ახალციხეს, მერე ტრაპიზონს.

1810 წ. - იმერეთის სამეფო უქმდება და უბრალოდ „ოლქი“ ერქმევა.

1810 წ. - რუსულ მმართველობაში ექცევიან გურიის, აფხაზეთისა და სამეგრელოს სამთავროებიც.

1811 წ. - რუსული საიმპერიო ხელისუფლება აუქმებს საქართველოს ეკლესიის მრავალსაუკუნოვან ავტოკეფალიას და უმორჩილებს მას რუსეთის უმაღლეს სინოდს. კათალიკოსი ანტონ II ნიჟნინოვგოროდს გადაასახლეს. ამიერიდან ქართულ ეკლესიას განაგებენ რუსი ეპისკოპოსები.

1811 წლის 7 დეკემბერი ქართველთა და რუსთა ჯარმა თურქ-ოსმალოებს გამოსტაცეს ქალაქი ახალქალაქი.

1811 წლის დეკემბერი მთავარმართებლად ინიშნება პაულოზი.

1812 წ. - აჯანყება კახეთში და ფშავ-ხევსურეთში რუსული მმართველობის წინააღმდეგ.

1812 წლის აპრილი - მთავარმართებლად რტიშჩევის დანიშვნა.

1812 წლის 16 მაისი ბუქარესტის ზავი (რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგ) და ფოთისა და ახალქალაქის ისევ დაბრუნება ოსმალეთის მცხოვრებლობაში.

1812 წ. სამამულო ომი რუსეთში და მასში ქართველთა მონაწილეობა.

1812 წლის დეკემბერი რუსები და ქართველები, ასლანდუშთან და ლენქორანთან სასტიკად ამარცხებენ ირანელთა არმიებს.

1813 წლის ოქტომბერი გულისტანის ზავი (რუსეთ-სპარსეთის ომის შედეგ), სპარსეთმა საქართველო რუსეთის საკუთრებად სცნო.

1815 წლის 7 იანვარი - სიკვდილი მეფე სოლომონ II-ისა, ტრაპიზონს; იქვე დაკრძალვა საქართველოს უკანასკნელი გვირგვინოსნისა.

1816 წ. - მთავარმართებლად ერმოლოვის დანიშვნა.

1819-1820 წწ. - იმერეთის აჯანყება რუსული მმართველობის წინააღმდეგ.

1826 წლის 2 სექტემბერი - რუსები და ქართველები, შამქორთან, ანადგურებენ ირანელთა არმიას, რომლის ერთ-ერთი მეთაურია ალექსანდრე ბატონიშვილი. რუსები ქართველს ქართველებს მოუსყენ და ალექსანდრე ბატონიშვილიც ძლივს გაასწრებს სიკვდილს.

1826 წლის 13 სექტემბერი ბრძოლა განჯასთან, აბას-მარზას 40000-ან არმიასთან რუსებმა „წინამძროდლებად“ აქაც ქართველები მოუშვეს, ბრწყინვალედ გაიმარჯვეს, განჯაც ხელთ აგდეს. სრულად აზერბაიჯანიც.

1827 წ. მთავარმართებლად ინიშნება პასკევიჩი.

1827 წლის 1 ოქტომბერი იერიში ერევანზე, მეწინავედ 600 ქართველა, რომან ბაგრატიონის (პეტრუს ძმა) მეთაურობით. ერევნის აღება.

1827 წლის 1 ნოემბერი - უეცარი დარტყმით ქართველები, გენერალ გიორგი ერისთავის ხარდლობით, იღებენ თავრიზს და მთავარმეფის პასკევიჩის (ამ ოპერაციისათვის გიორგი ერისთავს იმპერატორი დააჯილდოვებს ალექსანდრე ნეველის ორდენით).

1828 წ. ნახიჭევანისა და ერევნის ყოფილი სახანოებისგან იქმნება ხომხეთის ოლქი, რომლის გამგებლად ინიშნება ალექსანდრე ჭავჭავაძე.

1829 წლის 5 მარტი ღიმანთან (ქობულეთის ახლოს) რუსთა და ქართველთა ერთიანი მხედრობა ბრწყინვალედ იმარჯვებს ოსმალთა არმიაზე.

1829 წლის 23 ოქტომბერი რუსები და ქართველები ეუფლებიან ყარსს.

1829 წლის 27 ოქტომბერი - ქართველები და რუსები, თვითონ პასკევიჩის ხარდლობით, ეუფლებიან არზრუმს, რასაც მოჰყვება ზედიზედ აღება ბაიბურთისა, გიუმისხანისა და გახვლა ტრაპიზონის გზაზე.

1829 წლის 15 ივლისი - ოსმალთაგან ფოთის ხელახალი გათავისუფლება.

1829 წლის 24 ივლისი ახალქალაქის ხელახალი გათავისუფლება.

1829 წლის 6 აბკისტო - ბრძოლა გურიაში, სოფელ

მუხაკსტატეხთან, ხადაც ქართველები და რუსები სპობენ ოსმალთა დიდძალ მხედრობას.

1829 წლის 16 აბვისტი - ალექსანდრე ჭავჭავაძე ეუფლება ბაიაზეთს.

1829 წლის 14 სექტემბერი - აღრიანოპოლის ზავი (რუსეთ-თურქეთის ომის შემდგომ): საქართველოს უბრუნდება ფოთი, ახალციხე, ახალქალაქი.

1830 წ. - მთავარმართებლად ინიშნება რიჩენი.

1832 წ. - შეთქმულება რუსული მმართველობის დამხობისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის.

1841 წ. - მეფისნაცვლად (პირველად, „მთავარმართებლის“ მაგივრად) მიხეილ ვარონცოვის დანიშვნა.

1853-1856 წწ. - ყირიმის ომი და მასში ქართველთა ინაწილეობა.

1853 წლის 15 ოქტომბერი - ბრძოლა სოფ. შეკვეთილთან. ქართველები და რუსები მარცხდებიან. მეთაურიც, - გიორგი გურიელი ბრძოლაში იღუპება.

1853 წლის სექტემბერი - ბრძოლა საინგილოში, - გრიგოლ ორბელიანი ამარცხებს შამილს.

1853 წლის 2 ნოემბერი - ბრძოლა ბაინდურთან. ილია ორბელიანი (გრიგოლის ძმა) ამარცხებს ოსმალთა კორპუსს.

1853 წლის 16 ნოემბერი - ბრძოლა ახალციხესთან. ბრწყინვალე გამარჯვება და გმირობა გენერალ ივანე ანდრონიკაშვილისა.

1853 წლის 19 ნოემბერი - ბრძოლა ბაშკადიკლართან (ყარსის ახლოს). რუსები და ქართველები კვლავ ამარცხებენ ოსმალებს. აქ თავს ისახელებენ: ივანე ჭავჭავაძე, ივანე ბაგრატიონ-მუხრანსკი და ილია ორბელიანი.

1854 წ. - მეფისნაცვლად ინიშნება მურავიოვი.

1854 წლის 20 მაისი - ბრძოლა სოფელ ნიგოთითან. ქართველები, ნიკოლოზ ერისთავის მეთაურობით, სასტიკად ამარცხებენ ოსმალთა ჯარს, რომელსაც მეთაურობს მოღალატე ჰასან-ბეი თავდგირიძე. ამ უკანასკნელს საკუთარი ხელით თავი გააგდებინა ერასტი ჭყონიამ.

1854 წლის 4 ივნისი დიდი ბრძოლა მდინარე ჩოლოქზე. 10000 ქართველი და რუსი ანადგურებს 35000-ან ოსმალურ არმიას.

1854 წლის ივლისი - შამილის შემოჭრა და თარეში ეახეთში. დავით ჭავჭავაძის ოჯახის ტყვედ გატაცება.

1854 წლის 17 ივლისი რუსები და ქართველები ხელახლა აღებულობენ ბაიაზეთს.

1854 წლის 24 ივლისი სოფელ კიურკ-დართან გამართულ ბრძოლაში. გენერალი ბებუთოვი ამარცხებს ოსმალთა ჯარს.

1854 წლის 14 ნოემბერი რუსებმა და ქართველებმა ხელახლა აიღეს ყარსი.

XIX ს. 60-70-იანი წლები - „სამოციანელობა“ და „თერგდაღუელობა“, - ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის დასაწყისი საქართველოში.

1862 წ. - თავად-აზნაურთა ყრილობა, საგლეხო რეფორმის პროექტის შესამუშავებლად.

1864 წ. - ბატონყმობის გაუქმება ტფილისის გუბერნიაში.

1865 წ. - ბატონყმობის გაუქმება ქუთაისის გუბერნიაში.

1867 წ. - ბატონყმობის გაუქმება სამეგრელოში.

1870 წ. - ბატონყმობის გაუქმება აფხაზეთში.

1871 წ. - ბატონყმობის გაუქმება სვანეთში.

1877-1878 წწ. - რუსეთ-თურქეთის ახალი ომი და მასში ქართველთა მონაწილეობა.

1877 წლის 20 აპრილი - ისევ ბაიაზეთის აღება.

1877 წლის 17 მაისი - არტაანის აღება.

1877 წლის 13 ივნისი ბრძოლა სოფელ ოქუძთან. ქართველები ამარცხებენ ოსმალთა ჯარებს.

1877 წლის 25 ივნისი - ზივინთან (ყარსის მიმართულებით) გამართულ ბრძოლაში, ოსმალები ამარცხებენ რუსებს.

1877 წლის 1 აპრილი - ქართველებმა, ოჩამჩირესთან, დაამარცხეს ოსმალნი და დააგდებინეს ეს ქალაქიც.

1877 წლის 2 სექტემბერი ქართველები ოსმალთაგან ათავისუფლებენ სოხუმს.

1877 წლის ოქტომბერი ყარსის მიმართულებით, ალაჯის მთებთან გამართულ მძიმე ბრძოლებში, რუსებმა და ქართველებმა ძლივს გაიმარჯვეს.

1877 წლის 18 ნოემბერი გენერალი იაკობ ალხაზიშვილი, ქუთაისის ქვეითი ათასეულით, პირველი შეიჭრება ყარსში. დანარჩენებიც მიჰყვებიან ქართველნი, რუსნი, სომეხნი - და ერთხელ კიდევ დაეუფლებიან ამ უმნიშვნელოვანეს კავკასიურ ციხექალაქს.

1877 წლის 14 დეკემბერი - ხერთვისის გათავისუფლება ოსმალთაგან.

1877 წლის 16 დეკემბერი - არტანუჯის გათავისუფლება ოსმალთაგან.

1878 წლის 5 აპრილი - ბათუმისა და აჭარის გათავისუფლება ოსმალთაგან.

1878 წ. - გლეხთა აჯანყება კახეთში (ქიზიყში) ახალი ბეგარის გაწერის გამო.

1892 წ. პირველი მარქსისტული ორგანიზაციის, „მესამე დასის“ შექმნა საქართველოში.

1904 წლის აპრილი - სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ჩამოყალიბება, უენევაში, არჩილ ჯორჯაძის წინამძღოლობით.

1905-1907 წწ. - რევოლუციური მოძრაობა საქართველოში.

1907 წლის 30 აბჰისტი - ქართველი სოციალ-დემოკრატები,
ანუ მარქსისტები, ანუ „მესამე დასელები“ - წინაშურის ცყესთან
ჰკლავენ საქართველოს ეროვნულ მოძღვარს, ილია ჭავჭავაძეს...

გუბაზ სანიკიძე
ღუპვან სანიკიძე

უბის ისტორია

2

ქართული ქრონოგრაფია
(ენიშვნელოვან თარიღთა ნუსხა)